

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
HUMANITĀRO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
ĀZIJAS STUDIJU NODAĻA

**Laulību skaita samazināšanās un ģimenes struktūras
izmaiņas Japānā**

BAKALAURA DARBS

Autore: **Elīza Laķe**
Stud. apl. nr. e113070
Darba vadītājs: prof. Leons Taivāns

Rīga 2016

Kopsavilkums

Bakalaura darba *Laulību skaita samazināšanās un ģimenes struktūras izmaiņas Japānā* mērķis ir izanalizēt un apkopot galvenos iemeslus laulību skaita straujai sarukšanai, kā arī izpētīt šī procesa ietekmi uz ģimenes struktūras izmaiņām mūsdienu Japānā.

Bankonka fenomens jeb ‘laulības atlikšana’ ir viens no satraucošākajiem un aktuālākajiem tematiem mūsdienu Japānas sabiedrībā, tostarp mediju vidē. *Bankonka* atspoguļo izmaiņas japāņu dzīvesveidā, kā arī mainīgo attieksmi pret laulību, personīgo pienākumu un ambīcijām.

Darbs sastāv no četrām daļām, kurās tiek izpētīti Japānas tradicionālās *ie* ģimenes pamatprincipi un vēsturiskie iemesli laulību slēgšanai, ģimenes struktūra un dzimumu lomu sadalījums pēckara Japānā, attiecību veidošanas izmaiņas un tehnoloģiju ietekme, kā arī tiek veikts Austrumāzijas reģionu starpkultūru salīdzinājums, saistībā ar ģimenes struktūras un laulību slēgšanas procesu izmaiņām.

Atslēgvārdi: laulība, ģimenes struktūra, *bankonka* fenomens, tradīcijas, dzimumu lomas, Japāna.

Summary

The aim of the bachelor paper *The Flight from Marriage in Japan, Changes in the Family Structure* is to analyze and gather the main reasons for a rapid decline in the numbers of marriages, as well as the influence on family structure changes this process causes in contemporary Japan.

The phenomenon of *bankonka* or the ‘postponement of marriage’ is one of the most excitatory and current topics in contemporary society of Japan, including the media. *Bankonka* reflects on changes in Japanese life style and the floating attitude towards marriage, personal obligations and ambition.

The paper consists of four parts in which the following themes are being explored: traditional Japanese *ie* family’s basic principles and historical reasons for getting married, the gender roles in modern Japan, changes in relationship building and the impact of technology development and lastly, a cross-cultural comparison of East Asian regions in connection of family structure and marriage pattern changes.

Keywords: marriage, family structure, the phenomenon of *bankonka*, tradition, gender roles, Japan.

Satura rādītājs

Ievads	5
1. Tradicionālā ģimene Japānā	7
1.1. <i>Ie</i> definīcija.....	7
1.2. <i>Ie</i> vēsturiskā attīstība	7
1.3. <i>Ie</i> pamatidejas.....	11
1.4. Laulība pirmskara Japānā	12
2. Laulība pēckara Japānā	16
2.1. Laulības uztvere mūsdienu Japānā	16
2.2. Laulības šķiršana	18
2.3. Dzimumu lomu sadalījums Japānā.....	20
2.3.1. Vīrieša loma	23
2.3.2. Sievietes loma	26
2.3.3. Dzimumu lomu stereotipi Japānas televīzijā	31
2.4. Laulību modeļu izmaiņas	33
3. Attiecību veidošanas izmaiņas	35
3.1. Partnera izvēle pirmskara Japānā	35
3.2. Partnera izvēle pēckara Japānā.....	38
3.3. Tehnoloģiju ietekme.....	41
4. Austrumāzijas reģionu starpkultūru salīdzinājums.....	44
3.1. Japāna un Honkonga	46
3.2. Japāna un Dienvidkoreja	47
Secinājumi.....	49
Izmantotā literatūra.....	51
Pielikums.....	55

Ievads

Zināšanas par sabiedrības ģimenes struktūru un tās locekļu funkcijām ir īpaši nozīmīgas, lai iegūtu izpratni par konkrēto sabiedrību kopumā. Japānas gadījumā, tas ir ļoti svarīgs faktors tādēļ, ka par sabiedrības galveno vienību tiek uzskatīta ģimene, nevis indivīds. Ģimeniskie pienākumi ir prioritārāki nekā katra individuālās vēlmes, līdz ar to, ģimeniskās saites veido sabiedrības pamata modeli. Vēl jo vairāk, ģimene spēlē vitālu lomu daudzās indivīda dzīves izvēlēs un to, kā tiek pieņemti lēmumi, plānojot savu nākotni. Nereti cilvēkam ar rietumniecisku izpratni par ģimenes dzīvi, Japānas paradumi var šķist aplami, vai pat nepieņemami.

Neskatoties uz ģimenes nozīmi japāņu dzīvē visos vēstures posmos, pēc Otrā pasaules kara strauji sāka izmainīties ģimenes struktūra un vērtības, kam par iemeslu arvien biežāk kļuva jauniešu izvēle neprecēties, vai laulības atlikt. Lai gan Japānu arī šobrīd var uzskatīt par *kekkon šakai* (*kekkon shakai*; 結婚社会) – sabiedrību, kurā laulība ir norma –, japāņu skaits, kuri tomēr izvēlas laulības atlikt, strauji pieaug ar katru gadu. *Bankonka* fenomens jeb laulību atlikšana kļūst par satraucošu parādību Japānā, kas rada negatīvas sekas Japānas sabiedrībā dažādos aspektos. Tajā skaitā arī vienā no aktuālākajām problēmām Japānā tās pēdējā desmitgadē – dzimstības straujš sarukums – kā vienu no galvenajiem iemesliem var minēt *bankonka* fenomenu.

Bakalaura darbā tiek izmantota japāņu – latviešu transkripcija (publicēta: Latvijas Universitātes rakstos, 803. sējuma „Orientālistika”), kuras autore ir Latvijas Universitātes, Humanitāro zinātņu fakultātes asociētā profesore Agnese Haijima.

Bakalaura darbs sastāv no četrām daļām. Pirmajā daļā autors ievada lasītājus Japānas tradicionālās *ie* ģimenes vēsturē un tās attīstībā, sākot ar Meidži perioda iestāšanos. Autors izklāsta *ie* pamatvērtības un apraksta ģimenes reģistra ieviešanas ietekmi uz sabiedrību, politiku un to, kā tas izmainīja cilvēku attieksmi pret ģimenes veidošanas procesiem, tajā skaitā, laulības slēgšanu. Pirmajā daļā tiek izskatīti arī laulību šķiršanās iemesli pirmskara periodā, kad tika sasniegts augstākais šķiršanās skaits Japānas vēsturē.

Otrajā daļā tiek izklāstīts mūsdienu jeb divdesmit pirmā gadsimta skatījums uz laulību, kā arī ģimenes struktūras izmaiņas. Izpētes veikšanai, autors iedziļinās dzimumu lomu izmaiņu sadalījumā mūsdienu Japānā, kā arī tradicionālo dzimumu

lomu stereotipu attēlošanā televīzijas pārraidēs, tādējādi ietekmējot sabiedrības uzskatus. Tāpat, izmantojot salīdzinošo analīzi, autors apkopo laulību modeļu izmaiņas pēckara Japānā.

Trešajā nodaļā autors pievēršas attiecību veidošanas izmaiņām, to dažādajiem izpausmes veidiem un ietekmi uz laulību skaita samazināšanos Japānā. Salīdzinājuma nolūkā, tiek analizēta partnera izvēle gan pirmskara, gan mūsdienu Japānā, kā arī nu jau pasaules slavu ieguvušās satikšanās stratēģijas *miai* un *renai*. Ņemot vērā, ka Japāna ir viena no tehnoloģiju attīstības lielvalstīm, autors izvērtē arī virtuālās attiecību pasaules un simulāciju spēļu ietekmi uz reālo attiecību dzīvi.

Noslēgumā, autors veic Austrumāzijas reģionu starpkultūru salīdzinājumu starp Japānu, Honkongu un Korejas Republiku. Šajā nodaļā tiek salīdzināta dažādu ekonomisku un politisku fenomenu ietekme uz minētajiem reģioniem un kā tie, savienojumā ar vietējām kultūras tradīcijām un normām, rada izmaiņas dažādos ģimenes procesos.

Bakalaura darba galvenais mērķis ir izanalizēt iemeslus laulību skaita samazināšanās procesam un pierādīt tā ietekmi gan uz ģimenes struktūras izmaiņām, gan Japānas sabiedrību kopumā, kādu to pazīstam šobrīd.

1. Tradicionālā ģimene Japānā

1.1 *Ie* definīcija

Japānā jau no seniem laikiem pastāvējušas dažādas ģimenes formas, bet par tradicionālo jeb ģimenes modeļa prototipu līdz pat divdesmit pirmajam gadsimtam tika uzskatīta *ie* (*ie*; 家), kas no japāņu valodas tiešā tulkojumā nozīmē mājsaimniecība. Termins raksturo vai nu fizisko īpašumu, vai arī to var attiecināt uz ģimenes radniecības līniju. *Ie* fiziskā definīcija ietver sevī māju, rīsu un dārzeņu audzētavas tās tuvumā, kā arī atsevišķu nodalījumu vietējā kapsētā. Simboliskā definīcija, savukārt attiecināma ne tikai uz asinsradniecību, bet arī uz ekonomiskajām, sociālajām un reliģiskajām saitēm, kas savstarpēji izveidojas starp ģimenes locekļiem.¹

Mājsaimniecības īpašums parasti piederēja *ie*, lai gan Tokugavas periodā tam bija jābūt reģistrētam zem ģimenes tā brīža galvas, un īpašums tika nodots tālāk no paaudzes paaudzē; *ie* bija noteikts statuss plašākā sabiedrībā, kuru tās locekļiem bija jānodrošina.²

1.2. *Ie* vēsturiskā attīstība

Par sākumpunktu mūsdienu Japānas vēsturei tiek uzskatīts 1868. gads, kad Tokugavas šogunate³ sabruka un zaudēja savu pozīciju, ļaujot Meidži⁴ imperiālajai valdībai pārņemt varu valstī. Tā kā šajā laika posmā Japāna jutās stipri apdraudēta no rietumu spēkiem, tajā skaitā, Ķīnas, kuri bija gatavi pakļaut Japānu savos varas grožos, tad jaunajam režīmam nācās rast risinājumu, lai vienotu nāciju un ātri izveidotu savu iekšējo suverenitāti⁵. Tieši šī iemesla dēļ, tika radīta, un, vēlāk nostiprināta, patriarhālā ģimenes sistēma jeb *ie* (*ie*; 家). Patiesībā, imperatora vara nebūtu iespējama bez

¹ Akitoshi, S. *Ie and Dozoku: Family and Descent in Japan*, 1987. (p. 84)

² *The Cambridge Encyclopedia of Japan*. Edited by Bowring R. And Kornicki P., 1993. (p. 236)

³ Tokugava šogunate – saukts arī par Edo periodu – bija pēdējā Japānas militārā valdība un pēdējais tradicionālās Japānas periods, kas pastāvēja no 1603. līdz 1867. gadam.

⁴ Meidži periods (1868 – 1912) – ēra Japānā, kuras gaitā sabiedrība no feodālas un izolētas pakāpeniski kļuva par modernu un atvērtu apkārtējai pasaulei.

⁵ Kinoshita, Y. and Kiefer, C. W.: *Refuge of the Honored: Social Organization in a Japanese Retirement Community*, 1992. (p. 46)

ģimenes sistēmas izveides – sistēmas, kurā atbalsts vecākajai paaudzei tika stingri institucionalizēts.

1871. gadā, neilgi pēc Meidži perioda restaurācijas, tika pieņemta vienojoša koseki (*koseki*; 戸籍) ģimenes reģistra sistēma. Mājsaimniecība – oficiālā pamatvienība ģimenes reģistrā – tika definēta kā secīgi radniecīgi ģimenes locekļi, kas kopīgi dala dzīvesvietu un uzturēšanās līdzekļus. Katram mājsaimniecības atbildīgajam bija ar likumu pieprasīts ziņot vietējām aģentūrām par tādiem ģimeniskiem notikumiem, kā bērna dzimšana, ģimenes locekļu nāve, laulības, šķiršanās un adopcija.⁶ Sistēma ar katru dienu pieņēma jaunas pārmaiņas un līdz 1886. gadam bija ieguvusi savu galējo formu. Koseki nodibināja jaunu sabiedrības kārtību, strukturizējot iedzīvotājus vienmērīgi un kategorizējot katru kā mājsaimniecības galvu, vai mājsaimniecības locekli, kas pakļauts viņam. Koseki sistēma strādāja trīs dekādes, līdz tika pieņemts Meidži civillikums. Šo civillikumu akceptēja 1898. gadā reizē ar atjaunoto Koseki likumu. Civillikums uzstādīja juridiskos pamatus ģimenes radniecīgajiem sakariem un šo sakaru pavadošajām tiesībām un pienākumiem, savukārt Koseki likums ietvēra procesuālās tiesības, kas noteica nepieciešamos pasākumus, lai veiktu izmaiņas ģimenes sakaros⁷.

Koseki likums ieskicēja pamatus administratīvajam ģimenes modelim, kas, savukārt noveda pie institucionālās ģimenes sistēmas *ie*, ko ieviesa ar 1898. gadā pieņemto civillikumu. Ir zināms, ka *ie* sistēma tika atcelta pēc Otrā pasaules kara ar 1947. gadā veikto tiesisko civillikuma reformu. Šajā laikā arī Koseki likums tika pilnībā reformēts, kā rezultātā izveidojās divu paaudžu mājsaimniecības sistēma⁸.

Neskatoties uz oficiālo ģimenes reģistra sistēmas atcelšanu, tā tika saglabāta un izpildīta reālajā dzīvē līdz pat mūsdienām. Tā rezultātā, arī šobrīd lielai daļai japāņu ir pieejams viņu ģimenes ciltskoka reģistrs. Ģimenes reģistra ieraksts ir personas dokumentētā sociālā identitāte, tā kopija jāiesniedz ikvienam, kurš stājas mācību iestādē, vai jaunā darba vietā.⁹

Ģimenes reģistra nodibināšana Meidži periodā nebija pilnīgi jauna politika. Tokugava šogunate bija attīstījusi līdzīgu sistēmu 7. gadsimtā, vadoties pēc vietējiem

⁶ Ibid. (p. 47)

⁷ Richard, R. and Alexy, A.: *Home and Family in Japan: Continuity and Transformation*, 2011. (p. 86)

⁸ Ibid. (p. 87)

⁹ <http://www.juridique.jp/visa2.html/> (12.01.2016)

tempļu atzarojumiem, kas bija pakļauti lielākām Budistu sektām.¹⁰ Nenoliedzami, ka agrākajai sistēmai bija citi mērķi, to skaitā, kristiešu apspiešana un nodokļu maksātāju uzraudzīšana, taču ar laiku tā tika attīstīta, centralizēta un ar jauniem tiesiskiem uzstādījumiem 'atdzima' Meidži periodā.

Jaunās sistēmas prototips tika aizgūts no valdošās buši (*bushi*; 武士) vai karotāju šķiras feodālajā ērā, kas bija stipri patriarhāla. Rūpīgi ieviešot ģimenes reģistru un juridiski institucionalizējot patriarhālo sistēmu viscaur Japānai, imperiālā valdība centās iegūt plašāku varu pār iedzīvotājiem.

Saskaņā ar *ie* sistēmu, mājsaimniecības galvai tika piešķirta neparasti spēcīga juridiskā vara pār viņa ģimenes locekļiem, it īpaši pār sievu un bērniem. Piemēram, ģimenes galvai bija tiesības sodīt savus bērnus, izraidot viņus no ģimenes; sodu, kas ne tikai nozākāja bērnu, bet arī izdzēsa visus ierakstus par viņu ģimenes saitēm. Tikai sabiedrības izstumtajiem un pamestajiem nebija nekādu ģimenes ierakstu. Dēli, kas bija jaunāki par trīsdesmit gadiem un meitas, jaunākas par divdesmit pieciem gadiem, nedrīkstēja precēties bez mājsaimniecības galvas piekrišanas. Tik patriarhālā sistēmā kā šī, tieši sievietēm bija ļoti apdraudēts stāvoklis, jo bija neizsakāmi svarīgi, lai tiktu radīti vīriešu kārtas pēcteči un nereti neauglīgas sievietes tika sūtītas atpakaļ uz viņu dzimtajām ģimenēm. Šī iemesla dēļ, laulību šķiršanās skaits pirms 1945. gada ērā bija salīdzinoši augsts.¹¹

Neskatoties uz šiem apstākļiem, mājsaimniecības galva reti izmantoja tam dotās pilnvaras, vai arī darīja to tikai īpaši ārkārtējos apstākļos, jo, tajā pašā laikā, viņš tika saukts pie atbildības par labklājību viņa ģimenē un tās locekļiem. Ģimenisku problēmu publiskošana bija pēdējais, ko mājsaimniecības galva varētu vēlēties notiekam viņa ģimenē. Reizēs, kad tika pielietots juridisks spēks, tas bija ne tik daudz, kā ģimenes galvas interesēs, kā viņa radnieku vai kaimiņu izvirzīto sankciju dēļ, kas sagādāja neizturamu spiedienu. Ģimenes sistēma darbojās ne tikai kā politiska, bet arī labklājības vienība un mājsaimniecības locekļu aizsargsistēma¹².

Ideoloģiski, imperiālā Japāna bija valsts, kurai visa pamatā ir ģimene. Imperatora ģimene tika idealizēta kā paraugs citām ģimenēm un to izmantoja kā

¹⁰ Kinoshita, Y. and Kiefer, C. W.: *Refuge of the Honored: Social Organization in a Japanese Retirement Community*, 1992. (p. 48)

¹¹ Ibid. (p. 47)

¹² Ibid.

metaforu, lai raksturotu valsti kopumā. Ģimenes sistēma, savukārt tika idealizēta kā paraugs citām institūcijām. No autoritārajām attiecībām starp mājsaimniecības galvu un pārējiem ģimenes locekļiem, tika vilktas acīmredzamas paralēles ar to, kādām jābūt attiecībām starp imperatoru un iedzīvotājiem. Tautas koncepts tika definēts, kā organizētu ģimeņu karapulks ar imperatoru kā karavadoni tā priekšgalā. Kā gramatisku vēsturisko liecību var minēt japāņu apzīmējumu vārdam ‘nācija’ jeb kokka (*kokka*; 國家) kas sastāv no diviem vārdiem – nācija un ģimene, tādēļ šajā vēstures periodā tika mācīts, ka visi japāņi burtiski bija imperatora bērni.

Laikā pirms 1945. gada imperatora valdība veica masīvu morālo kampaņu, lai nostiprinātu ģimenes vērtību sabiedrības vidū. Šī iemesla dēļ, tika uzsvērtas konfūcisma mācības, kas bija ideoloģiskais pamats feodālajā karotāju ģimeņu prototipā. Divi galvenie konfūcisma termini *ko* (*ko*) un *ču* (*chu*), tika izceltas kā svarīgākās morālās kampaņas idejas, galvenokārt, caur obligāto skolas izglītību un militāro apmācību.¹³ *Ko* bija jebkura dēla pienākums un godbijība pret saviem senčiem, savukārt *čo* nozīmē pilnīgu nodošanos imperatoram. Šīs reliģiskās pārliecības bija ideoloģiskā puse institucionālajām attiecībām starp ģimenes sistēmu un imperatora likumiem.¹⁴

Ko noteica četrus atšķirīgus pienākumus bērniem: izrādīt un just cieņu pret saviem vecākiem, veicināt ģimenes godināšanu caur tās sasniegumiem, atbalstīt vecākus viņu vecumdienās un vienmēr godināt savus priekštečus. Labākā uzslava, ko vecākās paaudzes cilvēks varēja izteikt, ir, ka viņiem ir apzinīgs bērns, savukārt lielākā kritika, ko pieaudzis vīrietis varētu saņemt, ir tik nosauktam par oja-fuko (*oya-fuko*) jeb tāds, kurš nepilda pēcnācēja pienākumu. Šie apzīmējumi nereti tiek izmantoti arī mūsdienās.¹⁵

Kad *ko* tika transponēts kā princips cilvēka pilsoniskajai atbildībai, tas kļuva par *ču* jeb beznosacījumu ziedošanās valdniekam. Šis koncepts bija vitāls vairākos pilsonības aspektos, tajā skaitā armijas dienestā, kur tika mācīts, ka visas pavēles izdeva un apstiprināja valdnieks personīgi, tāpēc tās bija neapstrīdamas. Ģimenes (*ie*) sistēmas

¹³ Kinoshita, Y. and Kiefer, C. W.: *Refuge of the Honored: Social Organization in a Japanese Retirement Community*, 1992. (p. 48)

¹⁴ Leaman, O.: *Friendship East and West: Philosophical Perspectives*, 2014. (p. 87)

¹⁵ Kinoshita, Y. and Kiefer, C. W. ..., (p. 48 – 49)

likumību atbalstīja ne tikai konfūcisma morālā ideoloģija, bet arī civillietu un tieslietu kodeksi. Vissmagākie sodi (piemēram, nāve vai mūža ieslodzījums bez nosacītas atbrīvošanas) tika piemēroti tiem, kuri noziegušies pret saviem vecākiem vai radniekiem.¹⁶

1.3 *Ie* pamatidejas

Šī modeļa pamatideja, pirmkārt, ietvēra striktu dzimuma lomu sadalījumu, hierarhisku uzbūvi un izteiktu patriarhātu. Otrkārt, *ie* parasti sevī ietvēra visus mājsaimniecībā dzīvojošos, arī tos, kuri nebija asinsradnieki, tādējādi attīstot ģimenes modeli tādām ģimeniskām attiecībām, kuras nebija balstītas uz radniecību. Treškārt, pastāvēja princips, kurā viens no bērniem (parasti vecākais dēls) palika mājsaimniecībā, lai pārņemtu ģimenes biznesu un uzņemtos rūpes par vecākiem.¹⁷ Nepārtraukta paaudžu maiņa bija viens no galvenajiem nosacījumiem šajā ģimenes modelī, tādēļ jau iepriekš minētā ģimenes galvas izvēle varēja tikt veikta dažādās variācijās. Lai gan, galvenokārt, lomai tika izvēlēts vecākais dēls, pastāvēja arī citas iespējas, tajā skaitā, adopcija.¹⁸ Pārējie dēli visbiežāk izvācās no ģimenes mājas, taču nereti uzsāka biznesu, kuru varētu dēvēt par ģimenes mājsaimniecības filiāli, līdz ar to, zināmā veidā palika pakļauti ģimenes ienākumiem. Meitas, savukārt ieprecējās jaunās ģimenēs un, kā vecākā dēla sieva, sievietē ieņēma zemāko pozīciju ģimenes mājsaimniecībā. Sievas galvenā funkcija bija dzemdēt bērnus, un viņai bija jāiemācās pieņemt jaunās saimniecības likumus un paradumus, kurus parasti mācīja vīra māte. Viņai bija jāveic arī zināms ieguldījums jaunajā ģimenes biznesā, kā arī sieva automātiski kļuva par primāro cilvēku, kuram bija jāuzņemas rūpes par sava vīra vecākiem.¹⁹

Katram *ie* loceklim bija jāpieņem, ka *ie* vajadzības vienmēr jāizvirza pirms viņu pašu individuālajām vēlmēm un iegribām, pilnībā veltot savu darbu kopējai

¹⁶ Tsuzuki, C.: *The Pursuit of Power in Modern Japan 1825 – 1995*. (p. 21)

¹⁷ Imamura, A. *The Japanese Family*. For Video Letter from Japan II: A Young Family. Asia Society (1990): 7-17. Pieejams: <http://www.columbia.edu/cu/weai/exeas/resources/pdf/japanese-family-imamura.pdf> (27.12.2015)

¹⁸ *The Cambridge Encyclopedia of Japan*. Edited by Bowring R. And Kornicki P. (p. 236)

¹⁹ Imamura, A. ..., Pieejams: <http://www.columbia.edu/cu/weai/exeas/resources/pdf/japanese-family-imamura.pdf> (27.12.2015)

mājsaimniecības labklājībai un daloties visā, kas no tā izrietēja. Savstarpējās attiecības mājā tika balstītas uz hierarhisku modeli, kurā vecākie locekļi sagaidīja cieņu no jaunākajiem, tāpat arī vīri no sievietēm. Pastāvīgie locekļi tika ierindoti augstāk par īslaicīgajiem, savukārt jaunienācēji, kas ģimenē ieprecējās, atradās viszemākajā pozīcijā. Ģimenes galva saņēma īpašas privilēģijas, tajā skaitā, šim cilvēkam pirmajam tika pasniegtas maltītes, viņa autoritāte parasti netika apšaubīta, kā arī viņa mantinieks automātiski ierindojās kā otrais svarīgākais ģimenes pārstāvis. Tā kā pārējie bērni no mājsaimniecības aizgāja, šī sistēma lieliski iekļāvās industrializācijas laikmetā, jo katrā paaudzē bija jauni cilvēki, kuri bija spējīgi iet līdzī urbanizācijai un strauji augošajiem pilsētu centriem.²⁰

1.4 Laulība pirmskara Japānā

Tradicionālajā ģimenē, precības uzskatīja par jaunu sadarbību starp divām mājsaimniecībām, un pašam pārim bija neliela teikšana laulātā izvēlē un nereti arī pašā laulības dzīvē. Laikā pirms Otrā pasaules kara, sarunātās laulības, kuras noorganizēja abu pušu vecāki, bija ļoti bieži sastopamas. Pēcāk veiktie pētījumi liecina, ka vidusmēra un augstāko klašu pārstāvji biežāk izvēlējās fiktīvas laulības, nekā zemāko klašu pārstāvji, jo viņi bija vairāk ieinteresēti savas mājsaimniecības nākotnes nodrošināšanā un lielākoties uzskatīja, ka uz romantiskām jūtām nevar paļauties.²¹

Fiktīvās laulības reģistrēja viens no ģimenes galvām, un bieži vien tas notika tikai tad, kad līgava bija pierādījusi, ka spēj iederēties līgavaiņa ģimenē, vai jau bija dāvājusi viņam mantinieku. Ja līgavaiņa vecākiem līgavas izvēle neapmierināja, viņi varēja sievieti aizsūtīt atpakaļ uz viņas ģimeni un jaunais mantinieks tiktu uzaudzināts vīrieša ģimenes mājsaimniecībā. Kā vēl viens nozīmīgs aspekts šajā sistēmā ir laiks, kad patriarhālā ģimenes galva un viņa sieva noteiktā vecumā izvēlas doties pensijā, vai arī fiziski kļuva nespējīgi, lai turpinātu vadīt ģimenes biznesu. Tajā brīdī mantinieks kļuva par jauno ģimenes galvu un viņa sieva ieņēma mājsaimnieces jeb šufu (*shufu*; 主

²⁰ *The Cambridge Encyclopedia of Japan*. Edited by Bowring R. And Kornicki P. (p. 236)

²¹ Bestor T. And Hardacre H. *Contemporary Japan: Culture & Society*. Pieejams: http://afe.easia.columbia.edu/at_japan_soc/common/all.htm (28.12.2015)

婦) statusu, kura bija galvenā atbildīgā persona par saimniecības norisēm mājās, kā arī tā, kurai informācija bija jānodod tālāk sava dēla līgavai.²²

Neprecētai sievietei pirmskara Japānā nebija viegli atrast savu lomu sabiedrībā, ņemot vērā, ka, sasniedzot noteiktu vecumu, sievietes galvenais un vienīgais uzdevums dzīvē bija kļūt par sievu. Pirmkārt, sieviete, kura nebija precējusies līdz piemērotajam laulību vecumam – un „piemērotais laulību vecums” (*tekireiki*; 適齡期) ir standarta termins arī mūsdienu Japānā – tika nepārprotami uzskatīta par neveiksmīniece. 1882. gadā vidējais vecums pirmajai laulībai vīriešiem bija 22.10 gadu, savukārt sievietēm 19.04 (simts gadus vēlāk, 1992. gadā, šis skaitlis vīriešiem bija pieaudzis līdz 28.4, sievietēm – 26.0, kas bija viens no augstākajiem rādītājiem starp visām industrializētajām valstīm).²³ Vecmeitas loma nekādi nevarēja būt pielīdzināma precētas sievietes lomai ne pienākumu, ne sabiedrības stāvokļa ziņā. Ja mājsaimniecībā bija kāda vecāka neprecēta sieviete, tad tas nenoliedzami traucēja tās efektīvai funkcionēšanai. Pirmskara Japānā pastāvēja mandāts, kas ziņoja, ka ģimenes mājsaimniecībā katrā paaudzē var būt tikai un vienīgi viens precēts pāris, kurš patstāvīgi dzīvo un apsaimnieko saimniecību. Ja mājsaimniecības īpašniekam bija pieaugusi māsa, kas arī uzturējās mājsaimniecībā, tas varētu izraisīt konfliktu starp viņu un mājsaimnieka sievu, jo viņa mēdz apdraudēt jaunās sievas autoritāti. Otrkārt, sievietes loma mājsaimniecībā tika automātiski pielīdzināta sievas jeb precētas sievietes lomai. Mājsaimniecības bieži tika izveidotas, lai atrisinātu problēmas, kas radušās saistībā ar turpmāku tiesību nodošanu bērnam, kurš nav ģimenes mantinieks. Lai izprecinātu meitu, kurai ir veselības problēmas vai kura kā citādi ir nepilnvērtīga, viņai nereti tika piešķirts zemes gabals ar saimniecību, lai uzlabotu viņas izredzes. Tādējādi pierādot, ka tika veikti pat valstij neizdevīgi ekonomiski upuri tikai, lai nodrošinātu, ka visām sievietēm ir iespēja apprecēties.²⁴

Pirms-industrializācijas Japānas sabiedrībā vecmeitas jeb neprecētas sievietes gados bija pārsteidzoši reti sastopamas. Lai gan sievietēm bija iespējams apprecēties relatīvi vēlu, viņas neatkarīgi no vecuma, vienalga devās laulībā.

²² Imamura, A. *The Japanese Family*. For Video Letter from Japan II: A Young Family. Asia Society (1990): 7-17. Pieejams: <http://www.columbia.edu/cu/weai/exeas/resources/pdf/japanese-family-imamura.pdf> (28.12.2015)

²³ Kumagai, F. and Keyse, D.J.: *Unmasking Japan Today: The Impact on Traditional Values on Modern Japanese Society*, 1996. (p. 21)

²⁴ Smitka, M.: *Historical Demography and Labor Markets in Prewar Japan, Volume 3*, 1998. (p. 42)

Lielākoties tas bija tāpēc, ka sabiedrības uzstādījumi nedeva sievietēm plašas iespējas: viņas nebija nepieciešamas kā darbaspēks mājsaimniecībās, viņām nebija iespējama profesionāla attīstība ārpus mājsaimniecības un sievietes nevarēja aizstāt citus trūkstošos mājsaimniecības locekļus vai darīt viņu darbus. Turklāt laulības slēgšana tika uzskatīta par vieglu darbību: nepastāvēja nekādu ekonomisku barjeru un visas sievietes tika vadītas laulības virzienā, neatkarīgi no viņu statusa sabiedrībā, veselības stāvokļa vai personiskajām vēlmēm.²⁵ Arī mūsdienu Japānā liela daļa sabiedrības izjūt nepieciešamību dzīvot pēc noteiktiem uzvedības modeļiem, kas atbilst konkrētam laika periodam viņu dzīvēs, neatkarīgi no personīgajām vēlmēm.

Pirmskara laiks bija periods, kad laulību šķiršanās skaits sasniedza vēl nebijušu pieaugumu un 1897. gadā tas sasniedza kulmināciju kā gads, kad tika reģistrētas visvairāk šķiršanās Japānas vēsturē (šis cipars nav pārsniegts līdz pat mūsdienām). Par galveno iemeslu straujajam šķiršanās skaita pieaugumam tiek minēti negodīgi, vienpusējie šķiršanās paradumi, kas deva milzīgu priekšroku vīram un viņa ģimenei. Kamēr jaunā līgava pielāgojās jaunajiem dzīves apstākļiem, viņas vīrs, taču, jo īpaši viņas vīra māte, viņu apmācīja, ierādot pienākumus jaunajā mājsaimniecībā. Šis process nereti izraisīja saspīlējumus, vīra mātei norādot uz jaunās sievas neatbilstību attiecīgajai mājsaimniecībai, tādēļ populārs ir pieņēmums, ka tieši vīra māte bija tā, kura bija atbildīga par šķiršanos.²⁶ Vīram bija tiesības šķirties no sievas, ja viņa bija neauglīga, nepieņēma vīra ģimenes tradīcijas un likumus, vai arī nepakļāvās vīra vecākiem. Tiek minēti arī citi iemesli biežajai laulību šķiršanas procedūrai: piespiedu fiktīvās laulības, laulība neadekvāti jaunā vecumā, kas noved pie bērnišķīgas attieksmes partneru starpā un laulība, kas balstīta uz sievas radnieciskajām saitēm lauksaimniecības un zvejniecības rajonos Japānā, it īpaši Hokkaido, Tohoku un Kjūšū, kur šāda veida attiecības bija viegli izbeigt ikreiz, kad darba līgums starp sievas ģimeni un vīru izrādījās neapmierinošs un nenesa darba augļus. Šajā laikā ideja par ilgstošām ģimeniskām attiecībām bija ļoti reti sastopama jauniešu vidū.²⁷

Kopumā laulība jau pirmskara Japānā bija universāla parādība jeb plaši izplatīta savienība visā nācijā. Laulība lielākoties tika balstīta uz formālām saistībām un laulāto starpā nebija patiesu jūtu vai savstarpējo simpātiju. Savienība tika slēgta pēc

²⁵ Smitka, M.: *Historical Demography and Labor Markets in Prewar Japan, Volume 3*, 1998. (p. 44)

²⁶ Fuess, H.: *Divorce in Japan: Family, Gender, and the State, 1600-2000*, 2004. (p. 131)

²⁷ Everett, C.: *Divorce and Remarriage: International Studies*, 1997. (p. 126)

iespējas agrākā vecumā kā sievietēm, tā vīriešiem, lai rastos iespēja laicīgi pārņemt pienākumus mājsaimniecības vadīšanā no saviem vecākiem un vecvecākiem. Lai gan šāds princips bija pazīstams arī rietumu pasaulē, tas bija sastopams divtik retāk un daudz biežāk tika ņemtas vērā jaunā pāra izvēles.

2. Laulība pēckara Japānā

2.1 Laulības uztvere mūsdienu Japānā

Pēdējo gadsimtu laikā laulības dibināšanas process un tā iemesli ir radikāli mainījušies. Šīs pārmaiņas atspoguļo jaunas sociālās realitātes un citu kultūru ietekmi, kā arī nereti ir urbanizācijas un ekonomisku pārmaiņu rezultāts.

Mūsdienu uztvere par ģimeni Japānā sāka veidoties pēc Otrā pasaules kara, kad, kā juridiska institūcija, tika aizliegta ģimenes sistēma *ie seido* (家制度). 1947. gadā pieņemtā Japānas konstitūcija (*Nihonkokukenpo*; 日本国憲法)²⁸ tika sastādīta Otrā pasaules kara beigās, kad Japāna atradās militārās okupācijas varā. Jaunais civilkodekss tika sastādīts uz iepriekšējās, 1889. gada konstitūcijas pamata, kura bija kļuvusi nepiemērota Japānai sakarā ar to, ka valsts atradās ceļā uz demokrātisku statusu. Pēckara konstitūcija, saukta arī par Miera konstitūciju, atļāva laulātā partnera izvēles brīvību un pasludināja vienlīdzīgas tiesības gan vīriešiem, gan sievietēm, kurām pirms tam nebija atļauts īpašumu ne mantot, ne iegūt savā īpašumā, jo uz to pilnībā pretendēja vecākais dēls.²⁹

Neskatoties uz izmaiņām Meidži civilkodeksā, vēlākie statistikas dati atklāja, ka laulības, kas balstītas uz patiesām jūtām, skaita ziņā sāka pāraugt aprēķina laulības tikai pēc 60. gadu beigām, tādējādi pierādot, ka japāņiem bija nepieciešami vairāki desmiti gadu, lai pierastu pie tiesiskajām izmaiņām un izvēles brīvības. Šai parādībai var minēt dažādus iemeslus: sabiedrības un ģimenes radītais spiediens, kā arī sarunātās laulības psiholoģiski bija vieglāk uztvert tieši jauniešiem, jo pašu izdarīta izvēle nereti tika uzskatīta kā pretošanās zīme saviem vecākiem vai sabiedrības uzskatiem kopumā. Ierobežojumi kultūrā uzlika zināmu spiedienu gan uz indivīdu, gan vispārējām normām, kas bija saistītas ar laulību, līdz ar to, ietekmēja cilvēku uzvedību. Starp šiem ierobežojumiem var minēt, ka Japānas kultūrā vienmēr ir bijusi tendence veicināt cilvēku savstarpējo atkarību.³⁰ Arī mūsdienās japāņu priekšstats par dzimumiem, padara laulību par nepieciešamību, jo sabiedrība mēdz sevi redzēt kā nepilnvērtīgus indivīdus, kad ir bez otrajām pusītēm, un tikai apprecoties, viņi kļūst par pilnīgām

²⁸ Japānas konstitūcija – Japānas pamatlikums, kurš tika pieņemts 1947. gada 3. maijā kā jauna konstitūcija pēckara Japānai. Konstitūcijā nav veikts neviens grozījums kopš tās pieņemšanas.

²⁹ Menton, L.K.: *The Rise of Modern Japan*. University of Hawaii Press, 2003. (p. 179)

³⁰ L. Bryce Boyer, Ruth M. Boyer, Howard F. Stein: *The Psychoanalytic Study of Society, V. 19: Essays in Honor of George A. De Vos*, 1984.

personībām. Vīriešiem nepieciešama sieviete, lai viņa pārvaldītu gan vīrieša naudu, gan mājas darbus, savukārt sievietei nepieciešams vīrietis, lai viņš varētu nodrošināt ekonomisku drošību un pārstāvētu ģimenes vārdu sabiedrības elitē.

Japānā, apprecēšanās ir galvenā pazīme, kas liecina par pieauguša cilvēka dzīves uzsākšanu un nes sev līdzī sociālas atbildības, kā arī neatkarīgas pozīcijas sasniegšanu kā pārim. Paliekot neprecēts, indivīds Japānas sabiedrībā rada iespaidu par brieduma vai morālās atbildības trūkumu. Tādēļ jebkurš, kurš uzsver, ka labāk izvēlas dzīvi vienatnē, tiek uzskatīts par vagamama (*wagamama*; 我儘) – egoistisku cilvēku, kurš ir nevērīgs pret saistībām ar otru cilvēku un nevēlas pakļauties norādījumiem, kurus sociālie sakari izraisa vienmēr. Šīs attieksmes atspoguļojas spēcīgās ētiskajās normās, kuras nemaz nav aizmirstas arī mūsdienu Japānas sabiedrībā.

Nepārprotami, gan laulības koncepts, gan attieksme pret to pēckara Japānā krasi izmainījās. Tradicionālajā *ie* sistēmā primārais iemesls laulības slēgšanai bija ģimenes līnijas turpināšana, un vecāku griba spēlēja galveno loma abu jauniešu savienībā. Piemēram, Otrā pasaules kara laikā apmēram 70% no visām laulībām noorganizēja pāra vecāki. Mūsdienās, turpretī, lai kādi arī būtu iemesli laulību slēgšanai, abām pāra pusēm tiek dota izvēle un viņu attieksmei tiek dota priekšroka. Deviņdesmito gadu beigās jau 83% no laulātajiem apprecējās bez vecāku iejaukšanās, savukārt 2013. gadā tika noslēgtas mazāk nekā 10% sarunāto laulību.³¹

Japāņu ideja par laulības dzīvi kā pagātnē, tā arī mūsdienās krasi atšķiras no rietumu pasaules uztveres. Daudzi uzskata, ka „labas attiecības starp precētu pāri ir kā gaiss, jo tāpat kā gaiss, kuru elpojam, arī saskaņa starp pāri ir vitāla abām pusēm, tomēr tās esamībai ne vienmēr pievēršam uzmanību”.³² Japānā tradicionāli pastāv uzskats, ka kaislīga mīlestība un laulība nav viennozīmīgi saistītas savā starpā, taču mīlestība var uzplaukt starp diviem cilvēkiem arī pēc kopā pavadītiem gadiem laulības dzīvē. Mūsdienu Japānas sabiedrībā ir daudz vairāk cilvēku, kuri izvēlas precēties patiesu jūtu vadīti, tomēr šis skaits ir salīdzinoši mazs ar rietumu valstīm.³³

³¹ Hays, J. *Marriage in Japan: History, Love, Arranged Marriages, International Marriages*. Pieejams: <http://factsanddetails.com/japan/cat18/sub117/item619.html> (18.04.2016)

³² Iwao, S.: *The Japanese Woman: Traditional Image and Changing Reality*, 1993. Cambridge, Mass: Harvard University Press.

³³ White, M.: *The Material Child: Coming of Age in Japan and America*, 1993. Berkeley: University of California Press.

Papildus konceptam par laulību, kas nošķirta no mīlestības vienam pret otru, populāra norma Japānā ir romantikas nodalīšana no pāra intīmās dzīves. Japāņi, atšķirībā no lielas daļas rietumu nācijām, nav puritāniska sabiedrība, un intīmā dzīve netiek uzskatīta par tabu lielākajā sabiedrības daļā. Tieši pretēji, vadoties pēc datiem, kas ievākti no dažādiem avotiem, ir pierādīts, ka gandrīz divām trešdaļām no pusaudžiem Japānā, ir bijusi seksuālā pieredze, nerasniedzot piecpadsmit gadu vecumu.³⁴ Neskatoties uz to, jauniešu zināšanas par seksuālo dzīvi un atklātu simpātiju izrādīšana japāņiem aizvien ir savā ziņā aizliegtais temats, lai gan mūsdienu sabiedrības jaunākās paaudzes arvien biežāk izrādīs interesi par pretējo dzimumu, atrodoties publiskā vietā. Turklāt japāņi neuzskata, ka intīmās dzīves vai seksuālo attiecību uzlabošanai laulātā pāra dzīvē ir izšķiroša nozīme un, ņemot vērā, ka sievietes ekonomiski, sociāli un psiholoģiski kļūst arvien neatkarīgākas, pieaug arī ārliulību sakaru skaits. Pastāv vairāki gadījumi, kad sievietes, kuras dažādu apstākļu dēļ nevar šķirties, jūtas emocionāli nošķirtas no saviem vīriem, tādēļ arī nereti ir sastopami gadījumi ar neuzticīgām laulātajām partnerēm.³⁵

2.2 Laulību šķiršana

Laullību šķiršana Japānā kopumā notiek daudz retāk nekā rietumu valstīs, galvenokārt, tāpēc, ka japāņi šķiršanos redz kā attiecību izbeigšanu ne tikai starp vīru un sievu, bet arī starp vecākiem un bērnu. Japāņi mēdza uzskatīt, ka laulības šķiršana jebkādu iemeslu dēļ, iekļauj sava goda zaudēšanu un daudzi, it īpaši vecāko paaudžu cilvēki, arvien tic šim apgalvojumam. Šajā ziņā, saglabāt ģimenes struktūru pat tad, ja vīra un sievas attiecības ir pilnībā sabrukušas, ir sociāli pieņemami un nereti tas ir loģisks pamatojums, lai nešķirtos.³⁶ Turklāt jāņem vērā ģimenes ievērojamo vērtību Japānas sabiedrībā, kuras dēļ pāris lielākoties ir gatavs uzpurēt savu individuālo laimi tam, ko viņi uzskata par ģimenes kopējo labklājību. Izvēle laulību noturēt tā vietā, lai

³⁴ White, M.: *The Material Child: Coming of Age in Japan and America*, 1993. Berkley: University of California Press.

³⁵ Iwao, S.: *The Japanese Woman: Traditional Image and Changing Reality*, 1993. Cambridge, Mass: Harvard University Press.

³⁶ Hays, J.: *Divorce in Japan*, 2013. Pieejams: <http://factsanddetails.com/japan/cat18/sub117/item616.html> (20.04.2016)

šķirtos, balstīta arī uz faktu, ka laulības tiek slēgtas pamatojoties uz personīgiem iemesliem, nevis, ģimenes ciltskoka vai ģimenes harmonijas saglabāšanas dēļ. Ja pāris tomēr izlemj šķirties, tad tas parasti notiek salīdzinoši neilgi pēc laulības slēgšanas, kad parasti tiek apsvērta doma par ģimenes pieaugumu, taču gadījumos, kad motivācija bijusi personīgā laime vai izaugsme, šķiršanās var notikt arī vēlākajos kopdzīves gados.³⁷

Kā iepriekš minēts, šķiršanās process Japānā, atšķirībā no lielākās daļas rietumu valstu, ar vien aiz sevis atstāj sava veida kauna traipu, kas var novest pie grūtībām visas dzīves garumā. Dažas elitārās privātskolas var atteikt uzņemt bērnus no šķirtām ģimenēm un pastāv darba devēji izvairās no iespējas pieņemt darbā šķirtu sievieti, ja vien tas ir viņu spēkos. Tāpat, arī sievietes, kuras ir vai nu šķīrušās, vai atraitnes, bieži sastopas ar ekonomiskām problēmām, mēģinot finansiāli nodrošināt savu ģimeni. Lai gan, laikam ejot, šķiršanās Japānas sabiedrībā paliek arvien biežāka, šādas problēmas, kas rietumniekam var šķist vecmodīgas, Japānā ir sastopamas arī mūsdienās.³⁸

Šķirtajām laulībām starp gados jauniem pāriem par pamatojumu var uzskatīt brieduma trūkums, savukārt starp pusmūža cilvēkiem kā galveno iemeslu var minēt pārmaiņas vīriešu un sieviešu sociālajās attiecībās. Tajā skaitā, sieviešu sacelšanās pret vīriešu centrēto sabiedrības struktūru, mājsaimnieču ekonomiskās neatkarības paplašināšanos un sieviešu emancipācijas veicināšana.³⁹

Ņemot vērā, ka arī mūsdienās daudzu japāņu laulība tiek slēgta formālos apstākļos, nav daudzu iemeslu, kā dēļ pāris vēlētos palikt kopā tad, ja laulības dzīve kļūst nestabila. Ja agrākos laikos laulības šķiršana, lai gan bija tiesiski sarežģīts process, jo pāra ģimenes kopīgi dalīja ģimenes īpašumus, tad no emocionālā viedokļa tas bija daudz vienkāršāk. Mūsdienās, neskatoties uz pieaugošo skaitu ar laulībām, kas slēgtas, vadoties pēc patiesām jūtām, laulības šķiršana arvien ir process, uz ko japāņi skatās ar zināmu izbīli. Arī pēdējā desmitgadē Japāna ir saglabājusi vienu no zemākajiem šķiršanās rādītājiem pasaulē. Sasniedzot augstāko rādītāju 2002. gadā ar 290'000 pāru, kas izvēlējās laulību šķirt, šis cipars, sākot ar 2003. gadu ir pakāpeniski sarucis un 2013.

³⁷ Kumagai, F. and Keyse, D.J.: *Unmasking Japan Today: The Impact on Traditional Values on Modern Japanese Society*, 1996. (p.23)

³⁸ Hays, J.: *Divorce in Japan*, 2013. Pieejams: <http://factsanddetails.com/japan/cat18/sub117/item616.html> (20.04.2016)

³⁹ Ibid.

gadā skaits bija noslīdējis līdz 231'000 pāru jeb 1.84 pāru uz 1000 iedzīvotājiem (Latvijā 2013. gadā tika šķirtas 6'271 laulība jeb 3.1 pāris uz 1000 iedzīvotājiem⁴⁰).⁴¹ Pāri, kuri savā laulības dzīvē ir nelaimīgi, nereti sekos savu senču piemēram un laulību šķirs emocionālā līmenī, taču oficiāli paliks precēti un turpinās dalīt īpašumus. Japānā, kurā vīriešiem īpaši raksturīgi ir strādāt ilgas darba stundas un nereti doties mēnešiem ilgos komandējumos, ir salīdzinoši viegli aizvadīt laulības dzīvi tikai formālā vidē.

Šķiršanās process ir diez gan vienkāršs un uzreiz paredz uzturlīdzekļus un bērnu atbalstu. Deviņdesmit procentu šķirto laulību ir panāktas caur abpusēju vienošanos, kas tiek sankcionēta, aizpildot un parakstot veidlapu pašvaldības iestādē. Šķiršanās detaļas, savukārt parasti izskata biroja konsultanti, nevis tiesnesis tiesas zālē. Japānā pēc šķiršanās tikai vienam no vecākiem ir atļauts saglabāt aizbildniecību. Japānā tas nav nekas neparasts, ja vecāks, kurš neatrodas ieslodzījumā vai kā citādi būtu izolēts no sabiedrības, vienalga nesaglabā kontaktu ar saviem bērniem. Pretēji, ASV un gandrīz visās Eiropas valstīs vecāki saglabā kopīgu aizbildniecību pār bērniem un daļa pienākumus, kas saistīti ar bērnu audzināšanu pēc šķiršanās. Savukārt, atšķirībā no citām Āzijas valstīm, kur aizbildniecības tiesības visbiežāk piešķir tēvam, tad Japānā aptuveni astoņdesmit līdz deviņdesmit procentos gadījumu tiesības piešķir bijušajai sievai. Japānas sabiedrībā tipiski veicina mātes aizbildniecību un nereti tēvi pēc šķiršanās tiek pilnībā nošķirti no viņu bērniem. Lai gan pēdējo gadu laikā Japāna ir sākusi izskatīt kopīgas aizbildniecības iespējamību, nav izdevies šo ideju īstenot.⁴²

2.3 Dzimumu lomu sadalījums Japānā

Cilvēka uztvere par dzimumu lomu sadalījumu var atšķirties atkarībā no rases, etniskās piederības, vēsturiskā konteksta un stāvokļa sabiedrībā. Arī pārmaiņām kultūras tradīcijās ir liela ietekme uz dzimumu lomām, tādēļ dzimumu sadalījumam sabiedrībā pastāv plašs mainīgums atkarībā no indivīda pieredzes un citiem priekšnosacījumiem. Vīrišķais un sievišķais, kas pastāv ikvienā sabiedrībā, nav nekas

⁴⁰ Centrālās statistikas pārvaldes datu bāzes. Pieejams:

http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala_ikgad_iedz_laulibas/?tablelist=true&rxid=7ee5bb2b-7c93-4ccb-8a34-1aa4ade09cc3 (20.04.2016)

⁴¹ Statistics Bureau, Ministry of International Affairs and Communications. Pieejams:

<http://www.stat.go.jp/english/data/handbook/c0117.htm> (24.03.2016)

⁴² Ibid.

konkrēts vai nemainīgs, bet gan ir atkarīgs no sociālekonomiskiem, kultūras, politiskiem un vēsturiskiem noteicošajiem faktoriem attiecīgā laika periodā.

Rietumu pētnieki sāka pievērst uzmanību dzimumu lomu sadalījuma izpētei pēc sieviešu kustības septiņdesmito gadu sākumā. Sākotnēji, uzmanība tika fokusēta galvenokārt uz sieviešu vispārpieņemto lomu, taču vēlāk pētījumi sāka iekļaut arī vīriešus un, it īpaši, viņu nozīmi ģimenē. Vīriešu lomas izpēte daļēji aizkavējās tādēļ, ka pētnieki un sabiedrība kopumā akli sekoja dzimumu stereotipiem un vīrieša galveno pienākumu, kas bija ģimenes apgādāšana, pieņēma kā pašsaprotamu. Tāpēc sākotnēji, liels skaits cilvēku bija norūpējušies par strādājošām sievietēm, kurām bija arī jā rūpējas par bērniem, savukārt tikai daži pieminēja strādājošos vīriešus un tēvus.⁴³

Japāna bija mēreni matriarhāta sabiedrība līdz brīdim, kad no Ķīnas pakāpeniski ieplūda konfūcisma idejas, kuras pilnībā pārņēma Japānu līdz pat Otrā pasaules kara beigām. Konfūcisma hierarhiskās struktūras, kur vīrieša loma sabiedrībā kļuva dominējošā, tika integrētas un izmainīja dzimumu lomas Japānā, vienlaikus pārejot uz patriarhālu sistēmu. Gan vīrieši, gan sievietes konfūcisma sistēmā dalīja cerības: lojalitāti un drosmi. No vīriešiem tika sagaidīts, ka viņi būs uzticīgi saviem valdniekiem, savukārt sievietes – savai ģimenei un vīram. Jāmin, ka feodālajā Japānā sievietēm bija atļauts uzturēt un mantot īpašumu, kā arī pozīciju ģimenē. Sievietēm bija jākontrolē mājsaimniecības budžets un lēmumu attiecībā uz mājsaimniecību kopumā, lai ļautu vīriem kalpot savam kungam. Vīriešiem, savukārt bija jābūt ar universālām attīstības pazīmēm, sākot ar atlētiskumu un gatavību iet kaujā, līdz pat pilnvērtīgai izglītībai gan literatūrā, gan mākslā.⁴⁴

Otrais pasaules karš iezīmēja jaunu domāšanu attiecībā uz dzimumu lomām. Japānas valdība materializēja lojalitāti un drosmi, lai iedrošinātu tos, kas devās aizstāvēt valsti. Karš arī krasī nodalīja dzimumu lomas, kas nekādi nenāca par labu sievietēm. Par sieviešu patriotisko pienākumu bija kļuvis dzemdēt bērnus un, propagandas iedrošinātas, viņām nācās ‘apprecēt nāciju’. Tā laika žurnāli sievietes attēloja kā tautas mājsaimniecību pārvaldnieces, kas nodarbojās tikai ar mājas darbiem, kaut gan realitātē daudzas sievietes ikdienā strādāja tādās vietās, kā municiju ražotnes. Vīrieši, turpretī, tika piespiesti doties karā, vadoties pēc izkropļotiem samuraju ideāliem, kas nereti

⁴³ Tokuhiko, Y.: *Marriage in Contemporary Japan*, 2011. (p. 55)

⁴⁴ Sugihara, Y. and Katsurada, E.: *Gender Role Development in Japanese Culture: Diminishing Gender Role Differences in Contemporary Society. Sex Roles*, 2002. (p. 443 – 452)

novēda pie pašnāvībām. Šie ideāli tika pārveidoti, tika pārņemtās idejas no brālīgas mīlestības un izmantoti, lai liktu vīriešiem cīnīties līdz punktam, kad vienīgā izeja bija pašnāvība vai dzīves iznīkošana. Kā rezultātā, Otrā pasaules kara laikā arī radās un sāka darbību kamikadzes (*kamikaze*; 神風)⁴⁵. Lojalitāte Japānai un pārgalvīga drosme bieži vien uzkurināja asiņaino vardarbību kara laikā.⁴⁶

Pēc Otrā pasaules kara okupācija atkal krasi izmainīja dzimumu lomu sadalījumu Japānā. Dzimumu diskriminācija atjaunotajā Japānas Konstitūcijā tika aizliegta ar likumu. Amerikāņu attieksme pret publisku simpātiju izrādīšanu, amerikāņu mode un vērtības pārmainīja japāņu tradicionālās lomas un vīriešu un sieviešu savstarpējās attiecības. Otrais pasaules karš oficiāli izbeidza sociāli feodālo sistēmu un jaunās dzimumu lomas kļuva par rezultātu savādam amerikāņu uzskatu un japāņu tradicionālo vērtību sajaukumam.⁴⁷

Moderno dienu japāņu dzimumu lomu sadalījums riņķo ap viņu vertikālo sabiedrību, kurā kāda identitāte ir daļa no cilvēku grupas identitātes. Šī iemesla dēļ, japāņu valodā tik liela nozīme ir pieklājības frāzēm un vietniekvārdiem⁴⁸, kuri palīdz definēt, kā persona pieder vai ir attiecināma citai personai vai cilvēku grupai. Senioru – junioru (*senpai-kohai*; 先輩一後輩) attiecības ir tas, kā cilvēki tiek novērtēti skolās un kompānijās un šī struktūra ir svarīgāka nekā noteiktas dzimumu lomas.⁴⁹ Tādas rakstura iezīmes kā labas vadības spējas, kas neiet pretrunā ar šo sociālo uzbūvi, bieži vien tiek veicinātas darbinieku vidū.

Lojalitāte un harmonija tiek kultivēta arī mūsdienu Japānas sabiedrībā. Beznosacījumu uzticība it īpaši tiek fokusēta uz kompāniju, kurā sabiedrības loceklis strādā, sakarā ar tradicionālo Japānas nodarbinātības sistēmu, kurā viens darbinieks visu mūžu sevi velta tikai vienai konkrētai firmai. Sievietes arvien ir tās, kuras galvenokārt kontrolē ģimenes budžetu un lēmumus, kas saistīti ar ģimenes mājokli,

⁴⁵ Kamikadzes – Japānas militāro pilotu pašnāvnieciski uzbrukumi sabiedroto karakuģiem Otrā pasaules kara noslēguma posmos.

⁴⁶ McLelland, M.: „*Kissing is a symbol of democracy!*” *Dating, Democracy, and Romance in Occupied Japan 1945 – 1952. Journal of the History of Sexuality*, 2010. (p. 775 – 786)

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Japāņu val. – *keigo* (敬語) – termini un pieklājīgas valodas formas, kas palīdz norādīt runātāja attieksmi, respektu pret sarunas biedru.

⁴⁹ Yamaguchi, K.: *Married Women's Gender-Role Attitudes and Social Stratification*. *International Journal of Sociology*, 2000. (p. 52 – 89)

dodot vīriešiem iespēju pilnībā nodoties savai karjerai. Šī situācija tomēr pakāpeniski izmainās, arvien vairāk sievietēm izvēloties priekšroku savā dzīvē dot profesionālajai karjerai. Iepriekšminētie iemesli, kā arī fakts, ka stigma, kas agrāk sekoja neprecētajiem, taču šobrīd izzūd no sabiedrības, ietekmē laulību skaita samazināšanos.⁵⁰

Galvenās idejas par dzimumu lomām, kas arvien pastāv mūsdienu Japānā, ir sekojošas: vīriešiem vajadzētu strādāt ārpus mājām, puīši un meitenes jāaudzina ar atsevišķām metodēm, sievietes ir vairāk piemērotas mājas darbiem un bērnu audzināšanai, kā arī pilna laika mājsaimnieces ir sabiedrībā ļoti novērtētas, sakarā ar viņu nozīmi ģimenes veidošanā. Šīs pastāvīgās idejas sakņojas feodālajā Japānā un laika gaitā ir tikušas adaptētas vertikālajai sabiedrības struktūrai. Kopumā, tādas īpašības kā pašpārliecinātība, neatkarība, pašpaļāvība tiek ņemtas vērā reti, salīdzinājumā ar padevību, sirsnību un vadības spējām. Tādēļ, japāņi mēdz ar ironiju uzlūkot amerikānisko alfa vīrieša ‘mačo’ ideālu.⁵¹ Jāatzīst, ka Japānā pastāv arī tādi uzvedības kontrasti kā *honne* (*hon'ne*; 本音) – cilvēka patiesās izjūtas, vēlmes un *tatemaie* (*tatemaie*; 建前) – cilvēka uzvedība un viedokļi, ko cilvēks pauž publiski. *Tatemaie* ir tas uzstādījums, zem kura japāņi paslēpuši sabiedrības ideālu ar morāļu kopumu, kurā ietilpst lojalitāte un ziedošanās savai darbavietai.⁵² Visas iepriekš minētās īpašības pieder pie ārējā sabiedrības veidola, savukārt *honne* ir sievietes dziņa pēc karjeras attīstības, nevis dzīves mājās ar bērniem un pretēji vīrieša ilgas pēc iespējas vairāk laika pavadīt ģimenes lokā.

2.3.1 Vīrieša loma

Patriarhālā sabiedrība var šķist kā paradīze japāņu vīriešiem, taču tā uzliek arī lielu slogu, iespējams, pat lielāku nekā sievietēm. Plaša sabiedrības daļa nav apmierināta ar sievietes padevīgo lomu sabiedrības ietvaros, tomēr reti tiek apskatīta vīriešu loma. Esot mājsaimniecības galvai un, būdami piespiesti kļūt par autoritātēm gan sievietēm, gan tiem, kuri ir sociāli zemākā statusā, daudziem vīriešiem var šķist kā

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Sugihara, Y. and Katsurada, E.: *Gender Role Development in Japanese Culture: Diminishing Gender Role Differences in Contemporary Society. Sex Roles*, 2002. (p. 443)

⁵² Yamaguchi, K.: *Married Women's Gender-Role Attitudes and Social Stratification*. *International Journal of Sociology*, 2000. (p. 52 – 89)

problēma. Ne visi vīrieši izbauda pienākumus, kas saistīti ar valdīšanu pāri statusā zemāk esošiem indivīdiem, tādēļ nereti vīrieši jūtas neiederīgi savā sociālajā lomā.⁵³

Kā iepriekš minēts, pirms konfūcisma ienākšanas Japānā, tā bija matriarhāta sabiedrība, taču konfūcisma idejas izmainīja dzimumu lomu uzskatus. Konfūcisms padarīja vīrieša lomu kā agresīvu, neatkarīgu, dominējošu, pašpārliecinātu un analītisku. Šīs īpašības bija nepieciešamas, lai vadītu mājsaimniecību un pārvaldītu ģimenes īpašumus. Vīriešiem bija jābūt līderiem, pārliecinātiem lēmumu pieņemšanā un dziļi lojāliem pret saviem kungiem un imperatoriem. Turklāt pat no zemāko klašu vīriešiem pieprasīja intelektuālu aktivitāti, pašizliedzību un disciplīnu.⁵⁴

Otrā pasaules kara laikā bušido (*bushido*; 武士道)⁵⁵ radīja jaunus priekšstatus par vīrišķo Japānā un patriarhālā sistēma nostiprināja dzimumu lomas kā svētu pienākumu. Cilvēki ar varu bija morāli spēcīgāki par pārējo sabiedrību, un tādēļ tiem pienācās augstāks statuss. Ikviens, kurš stājās pretī šīm nošķirtajām dzimumu lomu attiecībām, stājās pretī kaut kam svētam un dziļi aizsargātam. Sabiedrība izdarīja spiedienu kā uz sievietēm, tā vīriešiem, sagaidot to, ka visi sekos nerakstītajiem dzimumu lomu likumiem.⁵⁶

Japānas sabiedrības ietvaros pastāv vispārējs pieņēmums, ka „strādnieki baltajās apkaklītēs” jeb sararīman (*sararīman*; サラリーマン), bieži saukti arī par „korporatīvajiem karavīriem” jeb kigiō senši (*kigyō senshi*; 企業戦士) attēlo vadošo vīrišķo piemēru. Smagi strādājošie japāņu vīrieši nereti tiek raksturoti kā tie, kuri ieņēma galveno lomu pēckara ekonomiskā brīnuma panākšanā. Šī ideja galvenokārt tiek pielīdzināta „balto apkaklīšu” elitārajiem darbiniekiem, kuri strādā institūcijās, kas nodrošina viņiem darba vietu visas karjeras garumā, stāžam atbilstošu atalgojumu, paaugstinājumus laika gaitā un iespēju darbu apvienot ar tēva pienākumiem. Realitātē, tikai neliels skaits cilvēku iederas šajā kategorijā, bet tieši šī tipa vīrieši nosaka vadošo virzienu vīrišķajam piemēram patriarhālajā, kapitālistiski rūpnieciskajā Japānā.⁵⁷

⁵³ Sugihara, Y. and Katsurada, E.: *Gender Role Development in Japanese Culture: Diminishing Gender Role Differences in Contemporary Society. Sex Roles*, 2002. (p. 447)

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Bušido – samuraju kodekss feodālajā Japānā, kas aprakstīja dzīves morāles, kuras samurajiem bija jāievēro, uzsverot cieņu, pašdisciplīnu, drosmi un vienkāršu dzīvesveidu.

⁵⁶ Brown, R.: *Yasuoka Masahiro's 'New Discourse on Bushido Philosophy': Cultivating the Samurai Spirit and Men of Character for Imperial Japan*. *Sociel Science Japan Journal*, 2012. (p. 108 – 109)

⁵⁷ Vogel, E. F. *Japan's New Middle Class: The Salary Man and His Family in a*

„Balto apkaklīšu” jeb *sararīman* saknes meklējamas vismaz sākot ar Tokugavas periodu, ņemot vērā, ka daudzas pazīmes var saskatīt jau bušido rakstos, piemēram, lojalitāte, uzticība, pašaieliedzība un smags darbs sastāda dažus no nozīmīgākajiem „balto apkaklīšu” parauga elementiem. Kā viens no plaši izplatītākajiem uzskatiem pēckara Japānā –, kurš gan pēdējās desmitgades laikā lēnām izzūd – ir, ka „korporatīvais karavīrs” ir piesaistījis savas kompānijas un valsts kalpošanai. No īstas vīrišķības tika sagaidīta vīrieša personīgo vēlmju un ģimenes dzīves ziedošana, lai koncentrētos uz vissvarīgāko pienākumu, kas ir kalpot savam skolotājam, jeb mūsdienās – darba devējam.⁵⁸

Teorētiski, vēstures periodos samurajiem bija jābūt pilnībā uzticīgiem saviem skolotājiem, taču realitātē daudzi samuraji bija pazīstami ar to, ka bija dumpinieki. Lai gan ir cilvēki, it īpaši rietumos, kas tiecas ticēt, ka japāņi ir kaut kādā ‘ģenētiskā’ veidā lojāli savai kompānijai, daudzi nezina, ka šī kompāniju sistēma ienāca Japānā ap 1910. gadu, lai risinātu problēmas, kuras izraisīja japāņu darbinieki, atkārtoti mainot savus darba devējus, tādejādi uzlabojot savas intereses. Šajā sakarībā, samuraja, tāpat kā kompānijas darbinieka ideāli, nav vienkārši vai monolīti ideāli, bet drīzāk nenoteikti jēdzieni, kas sastāv no pretrunīgiem elementiem.⁵⁹ Lai kāda arī bijusi samuraju uzvedība Japānas vēsturē, mūsdienu pasaulē nozīme ir populārajam pieņēmumam par samurajiem, kas ir mīts par absolūtu lojalitāti un ideoloģija par lojalitāti, kas ir tikusi būvēta ap kompāniju darbiniekiem, daļēji balstoties uz priekšstatu par ‘ideālu samuraju’.

Mūsdienu Japānā no vīriešiem ar vien sagaida autoritāti un ziedošanos savai darbavietai pat tad, ja viņi labāk izvēlētos palikt mājās ar sievu un bērniem. Vīrieti, kurš dod priekšroku mājas darbiem un rūpēm par saviem bērniem, neuzskata par ‘īstu’ vīrieti. Šīs idejas pārsniedz tos iespaidus, ko rietumos saprot ar tradicionālām dzimumu lomām. Lojalitāte ietver vairāk nekā pakļaušanos pavēlēm un padomu uzklaušīšanu. Tā ietver māku paredzēt iespējamus labumus, ko darba rezultātā varētu iegūt darba devējs un pilnīga sevis atdošana darba pienākumos. Jāatzīst, ka kopš feministu kustības sešdesmitajos gados, daži no dzimumu lomu stereotipiem vairs nav tik prominenti un

Tokyo Suburb, 1963. (p. 5)

⁵⁸ Dasgupta, R.: *Performing Masculinities? The ‘Salaryman’ at Work and Play*, *Japanese Studies*, 20(2), 2000. (p.189–200)

⁵⁹ Hurst III, G. C.: *Death, honour and loyalty: The bushido ideal*, *Philosophy East & West*, 1990. (p. 511)

ir radušās jaunas prasības uzņēmumu pasaulē. Neskatoties uz to, japāņu vīriešiem aizvien ir alka pēc lielākas izvēles brīvības, jo, sākot pievērst vairāk uzmanību ‘sieviešu darbiem’, japāņu vīrieši jūt vēl lielāku sasprindzinājumu, mēģinot apvienot mājas darbus un darbu birojā.⁶⁰

Dzimumu lomu nozīmes Japānā mainās, taču vīriešu lomai ir tendence mainīties lēnāk nekā sieviešu lomai, kas izraisa spriedzi savstarpējā starpā. Tā kā Japānai ir ļoti viendimensionāls skatījums uz daudziem sabiedrības aspektiem, tad vīriešiem ir grūti ‘atdzīvināt’ tādas ilgi aizmirstas vīrišķās izpausmes kā piemēram bērnu kopšanas un audzināšanas spējas. Tomēr, tāpat kā daudzi citi aspekti Japānā, vecās idejas pastāv līdzās jaunajām, tradicionālās dzimumu lomas līdzās pastāv jaunām lomām un dzimumu lomu striktās robežas lēnām saplūst maigākās līnijās.⁶¹

2.3.2 Sievietes loma

Mātes loma ir tā, kura visprecīzāk definē sievietes lomu Japānā un vienlaicīgi stingri ierobežo sievietes uzvedību. Neskatoties uz pēdējo gadu ievērojamiem tehnoloģiskajiem izgudrojumiem, kuri ir samazinājuši sievietes darba stundas mājās, bērnu audzināšana vienatnē arvien var šķist nospiedošs pienākums. Ne tikai vīrieši, bet arī sievietes arvien cieši turas pie pārliecības, ka sievietēm ir jābūt tām, kuras ģimenē audzina bērnus un tas ierobežo sieviešu uzvedības brīvību. Ideja par striktu mājsaimniecības darbu nodalījumu, kurā vīrieši ir apgādnieki, taču sievietes – mājsaimnieces, Japānā palika īpaši populārs straujās ekonomiskās izaugsmes periodā (1950. gadu beigās līdz 1973. gadam). Kā viens no galvenajiem faktoriem, kas veicināja šo iedalījumu, bija mājsaimniecību kā vienota produkta šķelšanās, kas ierobežoja sievietes lomu kā vai nu mājsaimniece, vai strādājoša sieviete, lai gan iepriekš bija iespējams šīs lomas apvienot, pārvaldot darbus mājsaimniecībā. Šis iemesls, savukārt norāda uz vēl vienu faktoru, kas izraisa laulību atlikšanu vai izvairīšanos no tās

⁶⁰ Sugihara, Y. and Katsurada, E.: *Gender Role Development in Japanese Culture: Diminishing Gender Role Differences in Contemporary Society. Sex Roles*, 2002. (p. 452-454)

⁶¹ Bae, J.: *Gender Role Division in Japan and Korea: The Relationship between Realities and Attitudes. Journal Of Political Science & Sociology*, 2010. (p. 85)

mūsdienu Japānā, jo sievietes paredz grūtības, mēģinot apvienot produktīvo un reproduktīvo (mājas) darbu.⁶²

Pēc Otrā pasaules kara, strādājošo sieviešu skaits turpināja kristies trīs dekādes pēc kārtas (sk.piel.att.N.1). Ekonomiskās izaugsmes laikā, Japānā notika strukturālas izmaiņas ekonomikā, kas savukārt ieviesa izmaiņas ģimenes locekļu funkcijās. Pirms šī perioda lielākā daļa ģimeņu Japānā funkcionēja kā ražotnes un visbiežāk sievietes piedalījās ģimenes biznesa procesos, tajā pašā laikā, atbildot par mājasdarbiem un audzinot bērnus. Straujās ekonomiskās izaugsmes laikā, izmaiņas notika arī sociālajā sistēmā, un lielākā daļa strādājošo kļuva par kompāniju darbiniekiem, kas, savukārt izraisīja vispārējo mājsaimniecību atdalīšanos no valsts kopējās ekonomikas. Darba vietas ārpus mājsaimniecībām padarīja grūtāku situāciju sievietēm, jo kļuva sarežģīti apvienot produktīvo un reproduktīvo darbu. Tāpat samazinājās atbalsts no pārējiem ģimenes locekļiem, sakarā ar to, ka pieauga mūsdienu tradicionālās ģimenes uzbūves standarts, kas iekļauj sevī tikai māti, tēvu un bērnus, nevis vecvecākus, vai citus radniekus, kā tas bija, pierasts pirmskara Japānā. Tādēļ pakāpeniski pieauga skaits ar ģimenēm, kurās sievietes atbildēja tikai par darbiem mājās un vīrieši tikai par naudas pelnīšanu, vienlaikus paaugstinot mājsaimnieču skaitu nākamo dekāžu laikā.⁶³ Šai tendencei sekoja ideoloģija, kas raksturoja sievietes mājsaimnieces lomu vienlaikus ar apbrīnu un skaudību. Sieviešu stāvoklis bija aprakstīts kā izmaiņa no „mājasdarbu verdzenēm” jeb kadži no dorei (*kaji no dorei*; 家事の奴隷) uz „patēriņa karalienēm” jeb šōhi no džōasama (*shōhi no joōsama*; 女王さま) un mājsaimnieču ikdienas pienākumi tika raksturoti kā „trīs maltītes ar iekļautu siestu”. Līdz laikam, kad Japānā sākās sieviešu aktīvistu kustības pastāvēja citādāka vērtību sistēma, nekā to pazīstam mūsdienās, kura bija balstīta uz pieņemumu, ka sievietēm labāk ir nodarboties ar „neko”, aiz kā patiesībā slēpās darbi mājās un bērnu audzināšana. Sievietes kļuva par nozīmīgu statusa simbolu, kurš attēloja patērētāju pārticību.⁶⁴

Vārds ‘maternitāte’ pirmo reizi Japānā tika aizgūts no zviedru valodas ‘*moderskap*’ ap 1910. gadu un japāņu valodā bōsei (*bōsei*; 母性) – maternitāte,

⁶² 岡本英雄：子化時代のジェンダーと母親意識。第7章 日本型雇用慣行の変化と母親意識――周辺化する女性労働力，2000. (p. 131 – 148)
<http://www.arsvi.com/Ob/001030.htm> (10.04.2016)

⁶³ Tokuhiko, Y.: *Marriage in Contemporary Japan*, 2009. (p. 74 – 75)

⁶⁴ 斎藤 美奈子：モダンガール論，2003. (p. 250)

mātišķums – tiek izmantots sarunvalodā tikai aptuveni gadsimtu.⁶⁵ Pirms vārds tika importēts japāņu valodā, pastāvēja rjōsaikenbo (*ryōsaikenbo*; 良妻賢母) jeb "labas sievas un gudras mātes" ideoloģija, kas uzsvēra mātes lomu kā audzinātājas, kura pārvalda visus jautājumus saistībā ar ģimenes īpašumu, mājasdarbiem un bērniem. Šī ideoloģija lielā mērā iespaidojās no deviņpadsmitā gadsimta Eiropas un ASV, kur tajā laikā uzskatīja, ka sievietei vajadzētu nodrošināt morālo pamatu mājvietai, ģimenei un bērnu izglītībai un to atbalstīja arī tā laika Japānas valdības Izglītības ministrija. Ideoloģija piespieda japāņu sievietēm pilnībā koncentrēties uz bērnu audzināšanu, nevis mājsaimniecības vadīšanu, tajā pašā laikā, kad Izglītības ministrija caur propagandu ieviesa tādas mātišķos tikumu ideālus kā maigums jeb jashašisa (*yasashisa*; 優しさ), stoicisms un pacietība jeb gaman (*gaman*; 我慢) un žēlsirdība jeb omoiari (*omoiari*; 思いやり). Jāatzīst, ka sievietes kā mātes loma sabiedrībā netika akcentēta līdz pat Edo perioda beigām, jo līdz tam laikam sievietes lomu galvenokārt definēja ar sievas un vedeklas pienākumiem.⁶⁶

Mūsdienu sieviešu darbaspēks statistiski raksturots kā M-veida izliekums (sk.piel.att.N.2), jo līkne sasniedz maksimumu divas reizes vecumu grupās 20 – 24 un 45 – 49, savukārt izdara strauju kritumu vecuma grupā 30 – 35, tādējādi iezīmējot līknei M burta formu. Šī līkne parāda, ka sievietes arī mūsdienās lielākoties pamet savas darbavietas, lai apprecētos un audzinātu bērnus, tādējādi attēlojot realitāti, kurā sievietes arvien stingri seko tradicionālajam dzimumu lomu sadalījumam, kurā sievietes ir tās, kuras atbild par mājās darbiem un audzina bērnus. Šī statistika stipri atšķiras no tā, ko mūsdienās redzam rietumu valstīs un pārsteidzoši, ka tā atšķiras arī no citiem Āzijas reģioniem, kur, spriežot pēc līdzīgā kultūras mantojuma, situācija varētu būt līdzīga. Pēc deviņdesmito gadu beigās veiktajiem datiem Taivānā, tika pierādīts, ka apmēram četrdesmit procentu sieviešu ar bērniem, kas jaunāki par trim gadiem, strādā algotu darbu, savukārt Japānā to ir mazāk nekā trīsdesmit procentu sieviešu. Šie rezultāti norāda, ka, lai gan Āzijas valstīs savstarpēji pastāv daudzas līdzīgas kultūras un sabiedrības tradīcijas, ar to nepietiek, lai izskaidrotu konkrētus uzvedības modeļus mūsdienu Japānas sabiedrībā.⁶⁷

⁶⁵ Tokuhiko, Y.: *Marriage in Contemporary Japan*, 2009. (p. 76)

⁶⁶ Breger, R. and Hill, R. (eds): *Cross-Cultural Marriage: Identity and Choice. Gender Identity and Gender Role Patterns in Cross-cultural Marriages: The Japanese-Danish Case*, 1998. (p. 193)

⁶⁷ Tokuhiko, Y.: *Marriage in Contemporary Japan*, 2009. (p. 81 – 82)

Deviņdesmito gadu beigās tika veikta aptauja, kurā tika noskaidrots, ka parastā darba nedēļā Japānā sievietes vidēji dienā mājas darbiem velta aptuveni četras stundas un četrdesmit vienu minūti, kamēr vīrieši tam velta aptuveni trīsdesmit vienu minūti, tādējādi izveidojot attiecību 1:9. Salīdzinoši Francijā šī attiecība bija 1:1.7 un Zviedrijā 1:1.6. Japāņu sievietes gandrīz nekad nesaņem tik lielu atbalstu no vīriem, kas ir cieši saistīts ar to, cik noslogoti vīrieši ir, strādājot kompānijās, kuras lielākoties atvēl vīriešiem skopu laika daudzumu, ko veltīt bērnu audzināšanai un darbiem mājās. Šī statistika arī norāda uz to, kā vīriešu dzimuma loma ierobežo sievietes.⁶⁸ Tajā pašā laikā, arī tām sievietēm, kuras izvēlas karjeru pār ģimenes dzīvi jāsaskaras ar milzīgu noslogojumu, lai spētu iekļauties japāņu kompāniju darba vidē, tādēļ nereti sievietes, kuras atrodas augstā pozīcijā darba vidē, ikdienā cīnās ar ļoti lielu fizisku un emocionālu pārgurumu.⁶⁹

Strādājošām sievietēm Japānā bieži jāizvēlas pamest darbu arī nepietiekamas atbalsta sistēmas dēļ, sakarā ar grūtniecības un dzemdību atvaļinājuma izmaksām, vājajām izredzēm atgriezties iepriekšējā darba vietā, atbilstošu bērnu aprūpes iespējām un atmaksātu atvaļinājumu tad, kad bērni ir saslimuši. Tāpat jāsaskaras arī ar grūtībām saistībā ar neatbilstošu bērnu istabu darbību ofisos, piemēram, atvēršanas stundas ir pārāk īsas, netiek pieņemti jaundzimuši zīdaiņi, kā arī atbildīgie atsakās uzraudzīt bērnus, ja viņi ir saslimuši. Bērnu istabu kvalitāte, savukārt atkarīga no valdības, kura nepievērš gana lielu uzmanību, lai kontrolētu šīs iestādes un sniegtu atbalstu jaunajām māmiņām.⁷⁰

Lai gan pēdējo gadu laikā ir veikti uzlabojumi organizācijās, kas atbalsta bērnu audzināšanas atvieglojumus vecākiem, tradicionālās kultūras tendences nedod iespēju veikt pilnīgus uzlabojumus. Japāņu sievietes jūtas vainīgas, atstājot bērnu trešajai personai, tāpēc lielākoties izvēlas savus pirmsskolas bērnus atstāt uzraudzībā kādam radniekam. Tā kā bērnodārzi jeb jōčien (*yōchien*; 幼稚) Japānā tiek uzskatīti par iestādēm, kas domātas tikai un vienīgi bērnu izglītošanai, tad sievietes bieži vēlas sekot tradicionālajam uzstādījumam, kurā mātei ir ne tikai vienai jāaudzina bērns, bet arī jāizglīto, tādēļ bērnus izvēlas nesūtīt bērnodārzos.⁷¹

⁶⁸ 岡本 英雄: 少子化時代のジェンダーと母親意識, 2000. (p. 47 - 48)

⁶⁹ Tokuhiko, Y.: *Marriage in Contemporary Japan*, 2009. (p. 82)

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Ibid.

Neskatoties uz nelabvēlīgajiem apstākļiem, arvien turpina pieaugt kopējais sieviešu darbaspēka skaits un 2014. gadā tas sasniedza jau 66% sieviešu nodarbināto, kas ir augstāks skaits kā, piemēram, Itālijā. Vienlaicīgi, kā galveno problēmu var uzskatīt šī skaita kontrastu ar vīriešu skaitu, kas ir 84.9% nodarbināto⁷² (Latvijā 2014. gadā bija 50.4% nodarbināto sieviešu un 49.6% vīriešu⁷³). Pieaugošajam nodarbināto sieviešu skaitam gan pamatā ir precētās sievietes, kas izlēmušas turpināt strādāt, pakāpeniski laužot stereotipus par tradicionālajām dzimumu lomām. It īpaši pieaudzis to sieviešu skaits, kas sākušas strādāt pusslodzes darbu. 1995. gadā Labklājības ministrijas veiktajā aptaujā (sk.piel.att.N.3) tika noskaidroti galveni iemesli, kādēļ gan sievietes, gan vīrieši izvēlās strādāt pusslodzes darbu un lielākā daļa cilvēku atbildēja, ka tā ir iespēja strādāt tik stundas, cik indivīdam ir ērti nostrādāt. Sieviete tas nozīmē, ka, nostrādājot attiecīgās stundas, paliek laiks, kuru veltīt bērniem, mājasdarbiem un reizēm – vecāku aprūpei. Sieviešu kārtas pārstāves aptaujā arī uzsvēra, ka pusslodzes darbā svarīgākā priekšrocība ir iespēja samazināt stundu skaitu, nevis atšķirīgie darba apstākļi vai darba veida izmaiņas.⁷⁴

Pašreizējais Japānas premjerministrs Šinzo Abe (Shinzō Abe; 安倍 晋三)⁷⁵ ir izstrādājis fiskālās un monetārās politikas programmu, kura paredzēta, lai palīdzētu Japānai tikt ārā no ekonomiskās stagnācijas un sieviešu iedrošināšana iesaistīties darba tirgū tiek uzskatīta par šīs programmas galveno mērķi. Lai gan programmai ir sasniegumi un gandrīz viens miljons sieviešu ir pievienojušās darba tirgum pēdējo gadu laikā, tie lielākoties ir pusslodzes darbi, tādējādi sievietes "baro" Japānas ekonomiskās vajadzības, jo, sakarā ar sabiedrības straujo novecošanos, fiziski trūkst darbaspēka. Tādēļ Japānas uzdevums ir ne tikai dot sievietēm lielākas iespējas darba tirgū un atbalstīt jaunās mammas, kas vēlas turpināt darbu, bet fundamentāli izmainīt darba vidi, kurai pamatā ir vienas no garākajām darba stundām un vienlaikus, vienas no neproduktīvākajām mūsdienų attīstītajā pasaulē.⁷⁶

⁷² Lewis, L.: *Japan: Women in the workforce*, 2016.

<http://www.ft.com/cms/s/0/60729d68-20bb-11e5-aa5a-398b2169cf79.html#axzz486mujmcO>
(08.04.2016)

⁷³ Centrālā statistikas pārvalde.

<http://www.csb.gov.lv/notikumi/2014-gada-nodarbinati-bija-591-iedzivotaju-41001.html>
(07.04.2016)

⁷⁴ Tokuhiko, Y.: *Marriage in Contemporary Japan*, 2009. (p. 84)

⁷⁵ Šinzo Abe (dzimis 1954. gada 21. septembrī) – pašreizējais Japānas premjerministrs, kurš tika atkārtoti ievēlēts 2012. gada decembrī, kā arī ir Liberālās Demokrātu partijas (LDP) prezidents.

⁷⁶ Lewis, L.: *Japan: Women in the workforce*, 2016.

Ideoloģiskās, ekonomiskās un sociālās struktūras ir ļoti svarīgas, lai definētu dzimumu lomas mūsdienu Japānas sabiedrībā. Arvien vairāk sieviešu vēlas un gūst emocionālu piepildījumu no savas karjeras pilnveides, kā arī izjūt to kā iespēju sevi pierādīt un apmierināt ambīcijas. Sieviešu dzimuma lomas identitāte iet cauri nozīmīgām izmaiņām, kamēr vīriešu loma paliek relatīvi nemainīga. Tā rezultātā, vairojas nesaskaņas (ne vienmēr publiskas) sabiedrībā. Stingrais dzimumu lomu sadalījums darba tirgū Japānā ir arī viens no nozīmīgākajiem faktoriem laulību atlikšanā vai no tās izvairīšanās pilnībā.⁷⁷

2.3.3 Dzimumu lomu stereotipi Japānas televīzijā

Analītiskie pētījumi par dzimumu lomu attēlošanu Japānas televīzijā ir pierādījuši, ka tradicionālie dzimumu lomu stereotipi nepārtraukti dominē televīzijas drāmās un reklāmās.⁷⁸ Laikā no 1997. līdz 1994. gadam japāņu televīzijas filmās un seriālos vīrieši konstanti ir skaitliskā vairākumā pār sievietēm: aptuveni 70% vīriešu un 30% sieviešu. Tēlu un aktieru vecuma izpēte, savukārt atklāja, ka vīrieši galvenokārt ir attēloti pusmūža gados (35 – 39 gadi), taču sievietes – savos divdesmit gados. Šī ‘slīpā’ tendence norāda, ka sievietēm jaunība ir ļoti nozīmīga vērtība, kas tik tiešām nostiprina vienu no tradicionālajiem dzimumu lomu stereotipiem – sieviešu galvenā vērtība ir viņu jaunības skaistums un piemīlība. Tieši tādēļ, arī, izmeklējot aktierus attiecīgajiem televīzijas raidījumiem, sieviešu galvenie kritēriji ir balstīti uz ārējo izskatu, savukārt vīriešiem tie ir sociālais stāvoklis, pieredze un izglītība.⁷⁹

Izmeklējot lomu nodarbošanās, izpētīts, ka vīriešiem tie parasti ir amati, kas tradicionāli tika uzskatīti par visvīrišķīgākajiem, piemēram, policijas darbinieks, valsts amatpersona vai karavīrs, taču sievietes visbiežāk tika attēlotas kā mājsaimnieces. No otras puses, 12% no sieviešu lomām tika iedotas arī sievietēm netradicionālas

⁷⁷ Tokuhiko, Y.: *Marriage in Contemporary Japan*, 2009. (p. 88)

⁷⁸ Signorielli, N.: *Television and conceptions about sex roles: Maintaining conventionality and the status quo. Sex Roles*, 1989.

⁷⁹ Saito, S.: *Television and the Cultivation of Gender-Role Attitudes in Japan: Does Television Contribute to the Maintenance of the Status Quo?*, 2007. (p. 515)

<http://genderbias.net/docs/resources/guideline/Television%20and%20the%20Cultivation%20of.pdf>
(10.03.2016)

nodarbošanās (miesassargs, ķirurgs, prokurors), kamēr vīriešiem to bija tikai 3% netradicionālu amatu. Televīzijas raidījumi mēdz arī attēlot stereotipiskos mājas darbu sadalījumus. Vidēji, 86% sieviešu iesaistījās ģimenes mājas darbos, un lielākā daļa tika attēlota ļoti apmierināta ar saviem pienākumiem, tikmēr vīriešu skaits, kas attēloja nodarbošanos ar mājas darbiem gadu laikā, ir svārstījies no 5% - 19%, tādējādi nostiprinot kārtējo tradicionālo stereotipi par to, ka mājas darbi ir sievietes pienākums.⁸⁰

Pilsoņu Televīzijas Forums Japānā organizēja sēriju ar televīzijas seriālu un animācijas filmu izpēti, kas koncentrējās uz dzimumu lomu rakstura īpašību attēlošanu. Tika noskaidrots, ka sievietes visbiežāk tika attēlotas kā emocionālas, atkarīgas no apkārtējās sabiedrības, romantiskas, mīlas, maigas, atbalstošas, padevīgas un jautras; visas šīs rakstura īpašības tika uzskatītas par sievišķīgām tradicionālajā Japānā. Tikmēr sievietēm gandrīz nekad netika piedēvētas tādas īpašības kā aktīvas, inteligentas, drosmīgas, ar māku kontrolēt un plānot, kas stereotipiski Japānā skaitās vīrišķīgas rakstura iezīmes.

Arī reklāmās, kas tiek pārraidītas komerciālajās apraides stacijās, ietver sevī tradicionālās vīriešu un sieviešu lomu attiecības. Piemēram, reklāmās, kuras pārraida laikā no 18:00 līdz 23:30 starp pārraižu tēliem parādās piecas populārākās lomas: „skaistas un gudras mājsaimnieces”, „jaunas sievietes, kas piesaista apkārtējo uzmanību”, „jaunas slavenības”, „pusmūža un vecāki cilvēki, kuri izbauda savu privāto laiku” un „pusmūža darba bites”, no kuriem pirmos trīs tēlus parasti atveidoja sievietes, bet atlikušos divus – vīrieši. Tāpat bieži reklāmās tika izmantots tradicionālais stereotips, kurā sieviete ir tā, kura vienatnē audzina bērnus.⁸¹

Animes (*anime*; アニメ), kas ir viena no plašākajām japāņu televīzijas daļām un ir populāra visu vecumu sabiedrībā, un to veidotāji arī nekautrējas izrādīt tradicionālās dzimumu lomu atšķirības. Animētās varones nereti izrāda ļoti lielu sajūsmu par to, ka ir pagatavojušas maltīti savam draugam vai vīram, jo tādējādi var apliecināt sievišķību. Tajā pašā laikā, arī animētie vīriešu dzimuma varoņi ir diez gan sievišķīgi, salīdzinot ar tradicionālajiem rietumu uzskatiem, un ir ļoti labi pavāri. Laba ēst gatavošanas māksla parāda, cik daudz spējīgs vīrietis var būt, vienlaikus atbalstot

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Arima, A. N.: *Gender stereotypes in Japanese television advertisements. Sex Roles, 49(1/2), 2003.* (p. 81–82)

savu sievu. Tāpat, ja anime iekļauta ģimenes dzīve, visbiežāk tiks uzsvērtā vecāku strādīgums un lojalitāte attiecībā pret savu darbu.⁸²

Sieviešu un vīriešu lomas japāņu televīzijā arvien tiek attēlotas, balstoties uz tradicionālajiem sadalījumiem. Neskatoties uz to, ka reālajā dzīvē dzimumu lomas, sākot ar pēckara periodu, ir lielā mērā izmainījušās, Japānā, tāpat kā ASV, televīzijas pārraižu veidotāji atpauž no reālās situācijas, bieži vien uzsverot dzimumu nevienlīdzību.⁸³

2.4 Laulību modeļu izmaiņas

Pēdējās dekādes laikā laulību modeļu izmaiņas ir skārušas ne tikai Japānu, bet arī daudzas citas industrializētās valstis. Pirmkārt, cilvēki izvēlas apprecēties daudz vēlāk, nekā to darījuši agrāk. 2009. gadā vīriešu vidējais vecums pirmajām laulībām Francijā un Lielbritānijā bija sasniedzis 32 gadus, taču Itālijā un Vācijā – 33 gadus. Sieviešu vidējais vecums visās iepriekš minētajās valstīs bija aptuveni trīsdesmit gadu (sk.piel.att.N.4). Šie dati norāda, ka lielākā daļa mūsdienu attīstīto valstu saskaras ar straujām izmaiņām laulību slēgšanas īpašībās, tajā skaitā, arī Japāna.⁸⁴

Laulību slēgšanas atlikšana jeb *bankonka* fenomēns kļuvis par ļoti populāru izvēli Japānas sabiedrības vidū un arvien pieaug vecpuišu un vecmeitu skaits. Spriežot pēc šiem apstākļiem, var secināt, ka laulību agrīnā pievilcība Japānā ir zaudējusi savu spožumu. 2009. gadā Japānā vīriešu vidējais vecums pirmajai laulībai bija pakāpies līdz 30.4 gadiem, savukārt sievietēm – 28.6 gadiem. Jāatzīst, ka laulību slēgšanas vidējā vecuma straujais kāpums sākās tikai pēckara periodā un līdz 70. gadiem šis cipars palika diez gan stabils (vīriešiem – 27.0 un sievietēm – 24.7). Pēcāk, laikā no 1975. gadam līdz 2010. gadam vidējais vecums gan sievietēm, gan vīriešiem kāpās par

⁸² Kincaid, C.: A Look at Gender Expectations in Japanese Society, 2013.

<http://www.japanpowered.com/japan-culture/a-look-at-gender-expectations-in-japanese-society>
(14.03.2016)

⁸³ Saito, S.: *Television and the Cultivation of Gender-Role Attitudes in Japan: Does Television Contribute to the Maintenance of the Status Quo?*, 2007. (p. 516)

<http://genderbias.net/docs/resources/guideline/Television%20and%20the%20Cultivation%20of.pdf>
(10.03.2016)

⁸⁴ Fukuda, N.: *Marriage and Fertility Behaviour in Japan: Economic Status and Value-Oriented*, 2016. (p. 42)

veseliem trim gadiem.⁸⁵ Šīs pārmaiņas ir cieši saistītas arī ar dzimstības straujo kritumu, ņemot vērā, ka ārvalstīs bērnu dzimšana Japānā ir ļoti reta parādība un vairums bērnu dzimst precēta pāra ģimenē, balstoties uz tradicionālajiem pieņēmumiem par to, kādā ģimenē jāaug bērnam. Līdz ar to, neprecēto cilvēku skaita pieaugums un laulību atlikšanas tendence kopīgi samazina dzimstības rādītāju.⁸⁶

Otrkārt, pieaug to vīriešu un sieviešu skaits, kuri izvēlas neprecēties nemaz un šī parādība ir netieši saistīta ar iepriekš minēto *bankonka* fenomenu. Teorētiski, pirmo laulību vidējā vecuma celšanās ne vienmēr izraisa izvēli neprecēties vispār, tomēr arī neprecēto skaits strauji pieaug, sākot ar 1980. gadu. Piemēram, neprecētu vīriešu proporcija vecumā no 50 līdz 54 gadiem 1980. gadā bija tikai 2.1%, taču tā strauji pieauga līdz 17.8%, sasniedzot 2010. gadu. Tāpat, arī neprecēto sieviešu proporcija šajā pašā vecuma grupā pieauga no 4.4% līdz 8.7% (sk.piel.att.N.5). Individuālā izjūta par to, kas ir pieņemamais vecums kāzām spēlē galveno lomu Japānas sabiedrībā, izvēloties laiku, kad precēties. Tādēļ, sakarā ar nelokāmo sabiedrības nostāju un to, kas tad ir pieņemamais vecums dažādiem indivīda dzīves notikumiem Japānā, tie cilvēki, kuri izvēlas atlikt laulības dzīvi, nereti nonāk pie izvēles neprecēties nemaz.⁸⁷

Treškārt, laulības, kas slēgtas, balstoties uz sievietes grūtniecību, arī ir mainīgs modelis Japānas sabiedrībā. Labklājības ministrija pirmslaulību grūtniecību definē ar pirmā bērna sagaidīšanu tiem pāriem, kuri ir precējušies ne ilgāk par 37 nedēļām. Šī iemesla dēļ, ja pārim piedzimst bērns pirmo 37 nedēļu kopdzīves periodā, ir pieņemts, ka pāris apprecēsies uzreiz pēc bērna piedzimšanas. Tieši pirmslaulību bērnu dzimstībai novērojams pieaugums pēdējo gadu laikā – sievietes, vecumā no 24 līdz 29 gadiem, 1980. gadā 7.8% no visu dzemdību skaita bija pirmslaulību dzemdības, savukārt 2009. gadā skaitlis pieauga jau līdz 24.6%.⁸⁸

⁸⁵ Fukuda, N.: *Marriage and Fertility Behaviour in Japan: Economic Status and Value-Oriented*, 2016. (p. 43)

⁸⁶ Kawamura, S.: *What Is Behind the Delayed Marriage in Japan?*, 2000.
<http://paa2009.princeton.edu/papers/90537> (12.03.2016)

⁸⁷ Fukuda, N.: *Marriage and Fertility Behaviour in Japan: Economic Status and Value-Oriented*, 2016. (p. 43)

⁸⁸ Ibid.

3. Attiecību veidošanas izmaiņas

Kā viens no galvenajiem faktoriem laulību dibināšanā, vai tieši pretēji, izvēlē no tās izvairīties, ir attiecību veidošanas prakses. Pēdējo gadu laikā Japānā attiecību veidošanas dinamika ir ļoti izmainījusies.

Uzmanības izrādīšana jeb iepazīšanās laiks (angļu val. – courtship) vienam ar otru un laulība no citām attiecībām atšķiras ar to, ka tie ir, iespējams, vienīgie brīvprātīgo attiecību veidi, kuriem pieder ekskluzivitāte: šo attiecību laikā partneri izvēlas atteikties no citām romantiskām vai seksuālām attiecībām un nolemj sevi veltīt izredzētajam partnerim. Daļa sabiedrības šo attiecību periodu uzskata kā laiku, kurā pāris jau gatavojas laulībai, taču ne vienmēr tas noved pie kāzām, tādēļ šis var būt arī laiks, kad pāris iet uz randiņiem, nekaļot kopīgus nākotnes plānus.⁸⁹

Tiek uzskatīts, ka uzmanības pievēršana ir laiks, kad tiek likti pamati nākotnes laulības stabilitātei un daudzi procesi, kurus uztver kā īpaši svarīgus, lai laulība būtu izdevusies, pāris attīsta tieši šajā periodā. Uzmanības pievēršanas laika izpēte ir ļoti svarīga, lai izprastu indivīda izvēli precēties vai nē, un, skatoties uz plašo skaitu ar literāriem darbiem un filmām, kas balstīti uz romantiku, mīlestību, partnera izvēli, randiņiem un saderināšanos, var secināt, ka cilvēkiem vienmēr ir bijusi interese šajos dzīves aspektos.⁹⁰

Japānas gadījumā, tas ir milzīgs lēciens no formālajām, darījuma principa laulībām pirmskara periodā, uz dabiskāku attiecību modeli un laulībām, kas balstītas uz patiesu savstarpēju patiku un interesi vienam par otru, kas ienāca Japānā pēckara periodā. Laulību modeļu izmaiņas, protams, saistītas tieši ar attiecību izveides periodu, to, kā pāris iepazīstas un kāds ir uzmanības pievēršanas posms.

3.1 Partnera izvēle pirmskara Japānā

Miai kekkon (*miai kekkon*; 見合い結婚) jeb "sarunātā laulība" ir divu pušu savstarpēja vienošanās, kam pamatā ir tradicionālās *ie* ģimenes vērtības, savukārt renai

⁸⁹ Duck, S.: *Relating to Others*. Milton Keynes: Open University Press, 1988

⁹⁰ Tokuhiko, Y.: *Marriage in Contemporary Japan*, 2009 (p. 89)

kekkon (*ren'ai kekkon*; 恋愛結婚) jeb 'mīlestības laulība' ir laulības forma, kas balstīta uz ideoloģiju, ka mīlestība un laulība ir savā starpā nešķiramas vērtības. Pirmskara Japānā lielākā daļa cilvēku, it īpaši no augstākajiem sabiedrības slāņiem, izvēlējās aprēķina laulības jeb *miai kekkon*. Šīs laulības parasti noorganizēja *nakōdo* (*nakōdo*; 仲人) jeb savedējs, kurš izraudzīja potenciālos partnerus, konsultējoties galvenokārt ar kandidātu vecākiem. Šādā veidā laulības netika balstītas uz abpusējām jūtām, bet gan uz abu pušu ģimeņu interesēm un atvasēm bija jāsamierinās vecāko izvēlēm.⁹¹ Spēcīgā dzimumu segregācija, it īpaši, kad pāris vēl bija neprecējies, bija viens no galvenajiem iemesliem ļoti plašajai sarunāto laulību izplatībai Japānā. Sens japāņu teiciens saka: „puišiem un meitenēm vairs nevajadzētu sēdēt blakus, sasniedzot septiņu gadu vecumu”. Šis teiciens ir lielisks piemērs tam, kādi ir tradicionālie dzimumu ideāli tradicionālajā japāņu sabiedrībā. Saskaņā ar šiem sociālajiem apstākļiem, starpnieks spēlēja neaizstājamu lomu savešanas procesā. Vienlaicīgi, jaunieši arī labprāt paļāvās uz saviem ģimenes locekļiem un vecākiem, lai viņi veiktu partnera izvēli, jo pašiem trūka pārliecības šīs izvēles veikšanā, balstoties uz trūkstošo pieredzi ar pretējo dzimumu.⁹²

Kā vēl viens fundamentāls sociāls aspekts, kas noteica sarunāto laulību esamību, bija jau iepriekš minētā *ie* ģimenes sistēma. Par partnera izvēli bija atbildīgs ģimenes vecākais un pārējie ģimenes locekļi, jo laulība nebija tikai individuāls lēmums un tai bija īpaša nozīme ģimenes kā viena veseluma interesēs. Šī iemesla dēļ, laulības tika rīkotas saskaņā ar partnera piemērotību, balstoties uz viņa vēsturi un sociālo statusu, jo no tā bija atkarīgs abu pušu nākotnes iespējas, sociālie kontakti un statuss sabiedrībā. Partnera izvēle nozīmēja kāda iesaistīšanu mājā no malas, piemēram, vedeklu jeb *jome* (*yome*; 嫁), vai citos gadījumos znotu jeb *muko* (*muko*; 婿). Tā kā, galvenais tradicionālajā ģimenes dzīvē bija dzimtu nepārtrauktība, tad nereti, ja ģimenē nebija dēlu, tad znots tiktu ieprecināts ģimenē, pārņemtu vīra pienākumus un saukts par *mukoyōshi* (*mukoyōshi*; 婿養子). Arī vedeklas jeb *jome* ieviešanai ģimenē tika piešķirta liela nozīme. Ģimenes locekļiem bija jābūt skaidram redzējumam par to, vai sieviete būs spējīga iekļauties ģimenē un pildīt sievas pienākumus. Pēc tam, kad *jome* bija ienākusi jaunajā ģimenē, viņai bija jāiztur periods, kurā sievas māte deva nelokāmus

⁹¹ Hendry, J.: *Marriage in Changing Japan*, 1981. (p. 62)

⁹² Edwards, W.: *Modern Japan Through Its Weddings: Gender, Person, and Society in Ritual Portrayal*, 1989. (p. 121)

norādījumus par to, kādi likumi jāievēro attiecīgajā ģimenē jeb ģimenes tradīcijas kafū (*kafū*; 家風). Laulība bija ģimenes darījums arī tādēļ, ka bija iesaistīti ekonomiskie jautājumi. Vedeklas vai meitas precības vai šķiršanās norādīja uz darbaspēka ieguvumu, vai zaudējumu mājsaimniecībā un kāzu ceremonija pati par sevi nozīmēja lielus izdevumus un nastu pārējai ģimenei.⁹³

Tokugavas feodālajā periodā (1603 – 1868) samuraju klases pārstāvjiem nebija atļauts precēties ar citu klašu pārstāvjiem, piemēram, zemniekiem, amatniekiem vai tirgotājiem, lai gan vēlākos gados tika veikti daži izņēmumi. Turklāt laulību kontroles apmērs bija daudz striktāks augstāko klašu vidū, jo konfūcisms kā morālais kods lielākoties attiecās tikai uz augstāko klašu pārstāvjiem. Arī vecāku kontrole pār partneru izvēli bija stingrāka augstākās klases sabiedrībā, jo laulībai daudzos gadījumos bija lielāka ietekme uz sabiedrības krējumu un tai bija sociāli, ekonomiski un politiski efekti, kamēr laulības zemākajās klasēs galvenokārt tika slēgtas, lai atrisinātu ekonomiskas problēmas.⁹⁴

Edo periodā zemnieki sastādīja aptuveni 80% no Japānas sabiedrības, savukārt samuraju bija mazāk nekā 10%. Tas nozīmē, ka lielākā daļa cilvēku piedzīvoja relatīvi mazu vecāku kontroli, saistībā ar partnera izvēli. Zemāko klašu vidū bērnu izvēles bieži tika respektētas, ja vien laulība neradīja interešu konfliktu starp ģimeņu darbaspēka pieprasījumu. Jāmin, ka gandrīz visi vienkāršās tautas pārstāvji precējās aptuveni 17 un 18 gadu vecumā, tādēļ laulība šī statusa iedzīvotājiem nebija universāla. Daudzos nabadzīgos ciematos vīrieši, kuri nebija pirmdzimtie, nespēja sev atrast līgavu, sakarā ar finansiālām grūtībām.⁹⁵

Attiecībā uz dzimumu segregāciju, starp vienkāršās tautas pārstāvjiem pastāvēja nerakstīts likums, ka sociāls kontakts starp abiem dzimumiem var pastāvēt tikai slēptās vietās, jo dzimumu nodalījums bija domāts publiskām vietām. Dažos ciematos pastāvēja mazi namiņi, kas bija domāti gan meitenēm, gan puisiem un tā bija vieta, kur bija iespējams izrādīt romantisku pieķeršanos savam partnerim, kā arī veikt izvēles, kas balstītas uz personīgajām jūtām pret otru cilvēku. Šajā laikā pielūdzejis devās pie savas mīļotās uz šo namiņu vai meitenes mājvietu un izteica bildinājumu jeb jobai (*yobai*; 夜

⁹³ Tokuhiko, Y.: *Marriage in Contemporary Japan*, 2009. (p. 93-94)

⁹⁴ Dore, R. P.: *City Life in Japan: A Study of a Tokyo Ward*, 1999. (p. 108)

⁹⁵ Tokuhiko, Y. ..., (p. 94-95)

這い), taču konfūcisma laikā, ieplūstot patriarhāta vērtībām, šis vārds ieguva jaunu rakstību ('nakts lavīšanās') un kļuva par nepiedienīgu terminu.⁹⁶

Meidži periodā (1868 – 1912) politiskā vadība centās valsti modernizēt, uzsverot konfūcisma normas un mēģinot tās ieviest ģimenēs caur sabiedrību. Neskatoties uz to, lai no rietumiem iegūtu progresīvo tehnoloģiju, Japāna vienlaikus tika pakļauta vispārējai rietumu ietekmei, tajā skaitā arī ģimenes ideāliem. Tomēr 19. gadsimta beigās notika spēcīga pretreakcija rietumu idejām un valdība atgriezta konfūcisma pamatidejas kā Japānas morālā koda būtību, līdz ar to pastiprināja konfūcisma ideoloģiju šajā periodā.⁹⁷

Šajos apstākļos pastāvēja spēcīga sociālā kontrole pār renai kekkon jeb laulībām, kas noslēgtas mīlestības vārdā. Ja pāris izvēlējās precēties patiesu jūtu vadīts, tad tas nozīmēja, ka viņu pašu subjektīvais viedoklis apstrīdēja vecāku izvēli sarunātajām laulībām. Turklāt, apprecot 'nevēlamu' partneri, tas varēja nozīmēt sacelšanos pret savu ģimeni un tradīcijām. Lai gan modernizācijas iestāšanās sakrita ar Meidži perioda restaurāciju, kam bija liberalizācijas ietekme daudzos sociālos aspektos Japānā, pirmā modernizācijas fāze paplašināja sarunāto laulību sistēmu. No samuraju klases, sistēma tālāk izplatījās arī uz zemāko klašu pārstāvjiem laukos un strādājošajiem cilvēkiem pilsētās, jo, lai cīnītos ar iepriekš minētajām rietumu ideoloģijām, konfūcisma pārstāvji sāka paust tradicionālās ģimenes vērtības publiskajās skolās. Meidži perioda valdība tīši pakļāva jauniešus vecāku kontrolei un šī iemesla dēļ arī modernizācijas iestāšanās laikā nepastāvēja brīvas partnera izvēles.⁹⁸

3.2 Partnera izvēle pēckara Japānā

Kā iepriekš minēts, ie seido (*ie seido*; 家制度) jeb ģimenes sistēma tika pilnībā aizliegta pēc Otrā pasaules kara, kad Japānu okupēja amerikāņi un Meidži civilkodekss tika aizvietots ar jaunu civilkodeksu, kas bija saskaņā ar Japānas došanos demokrātiskas

⁹⁶ Hendry, J.: *Marriage in Changing Japan*, 1981. (p. 122)

⁹⁷ Ibid. (p. 203)

⁹⁸ Tokuhiko, Y.: *Marriage in Contemporary Japan*, 2009. (p. 96)

valsts virzienā. Tika piešķirta izvēles brīvība attiecībā uz partnera izvēli un laulībām un relatīvi vienādas tiesības uz mantojumu sievietēm un vīriešiem.

Lai gan modernizācijai nebija tūlītējs liberalizācijas efekts partnera izvēlē, pārmaiņas noteikti sasniedza Japānas sabiedrību pāris gadus vēlāk. Modernizācija un rietumu ideoloģijas ienākšana Japānā iekļāva spēkus, kas vēlāk ierobežoja dzimumu segregāciju. Kopš 1959. gadā vairākas augstskolas, kas līdz šim atvēra durvis tikai vīriešiem, deva iespēju mācīties arī sievietēm un neilgā laika posmā sieviešu skaits pārsniedza vīriešu tādās fakultātēs kā humanitārās zinātnes un literatūra. Dzimumu sajaukšanās mācību iestādēs veicināja studentu savstarpējo attiecību izveidi un bija iespējams uzsākt attiecības ar universitātes biedriem (angļu val. – college dating). Pieejamībai rietumu pasaules literatūrai, filmām un televīzijai bija milzīga ietekme uz Japānas kultūru. It īpaši, rietumu sabiedrības vienlīdzības ticībai, kas īpaši piesaistīja jaunākās paaudzes uzmanību kā pretošanās iespēja savu vecāku pakļautībai un tradicionālajām Japānas normām. Tā kā rietumu ideoloģiju ietekme bija tik pārliecinoša, tad izvēle tikties un veidot attiecības, balstoties uz patiesām jūtām, pakāpeniski kļuva ar vien populārāka. Pieņemt šo ideoloģiju japāņiem gan bija samērā sarežģīti, jo nācās mainīt uzskatu par mīlestības un dziļām jūtām, kas līdz šim tika uzskatīts par kaut ko neizturīgu un īslaicīgu. Šis arī ir iemesls, kādēļ japāņi agrāk noslēdza tikai formālas attiecības, jo tām nebija pārejošas tendences savukārt tās attiecības, kas bija balstītas uz savstarpējām simpātijām, tika uzskatītas par laika tēriņu.⁹⁹

Šādos apstākļos izmainījās arī iemesli, kuru dēļ cilvēki vēlējās apprecēties. Viens no visievērojamākajiem aspektiem bija, ka divu cilvēku mīlestība un kopīga laime ieguva daudz lielāku nozīmi laulības dzīvē. Šī kļuva par ļoti nozīmīgu pāreju no tādiem tradicionālajiem laulību mērķiem kā dzimtas turpināšana, pēcnācēju radīšana, statuss, kā arī sociālo un ekonomisko funkciju izpilde sabiedrībā. Vienlaikus izmainījās arī sieviešu statuss sabiedrībā un japāņu sieviete pakāpeniski attīstīja jaunas perspektīvas attiecībā uz laulībām un sāka redzēt to kā divu vienlīdzīgu indivīdu savienību. Līdz ar izmaiņām abu dzimumu attieksmē pret attiecību dibināšanu, protams, laulību skaits, kas, balstītas uz patiesām jūtām, sāka pārsniegt sarunāto laulību

⁹⁹ Blood, R. O.: *Love Match and Arranged Marriage: A Tokyo-Detroit Comparison*. New York: Free Press, 1967.

skaitu, sākot ar sešdesmitajiem gadiem. Šobrīd ‘mīlestības laulības’ jau pārsniedz 85% no visa slēgto laulību skaita (sk.piel.att.N.6).¹⁰⁰

Izņemot to, ka drastiski izmainījies renai un mīai laulību skaita attiecība Japānā, izmainījušās arī šo modeļu definīcijas un tās var atšķirties pat cilvēkiem, kuri uzauguši vienā laika posmā. Pēckara juridiskās sistēmas izmaiņas pavājināja cilvēku attieksmi pret laulību kā ģimenes pienākumu, tādēļ renai un mīai koncepti ir ieņēmuši pavisam jaunas nozīmes. Renai un mīai iekļauj divus nozīmīgus savstarpējās saskarsmes līmeņus: personiskas attiecības starp diviem vienlīdzīgiem indivīdiem un formāla saskarsme, kuru noorganizēja pāra ģimene.¹⁰¹

Neskatoties uz to, ka mīai laulības arvien pastāv Japānas sabiedrībā, tās vairs neorganizē pāra vecāki, izveidojot situācijas, kurās apprecas divi svešinieki. Mūsdienās mīai tikšanās norit daudz brīvākā un neoficiālākā gaisotnē un tās vairāk atgādina ‘aklo randiņu’ principu. Iepazīšanos var noorganizēt vai nu ģimenes locekļi, draugi, vai kolēģi. Nereti cilvēki iepazīstinās divus draugos, dodoties kopīgā izklaidē, taču šādā gadījumā attiecības nebūs uzspiestas. Ja pāris vēlēšies, tad dosies uz randiņu divatā, ja nē, tad tas būs bijis vienkārši jautrs vakars draugu lokā.¹⁰²

Gadījumā, ja draugiem, kolēģiem un ģimenes locekļiem neizdodas palīdzēt, tad ir iespēja vērsties pie profesionāla savedēja jeb nakoudo (*nakoudo*; 仲人), lai atrastu sev partneri. Šāda veida pakalpojumi ir ļoti dažādi. Daži no tiem ir identiski rietumu stila iepazīšanās servisiem, taču daži ir ar daudz nopietnākiem mērķiem, tas ir, tie balstās uz ‘mīai’ sistēmu un mēģina panākt divu cilvēku laulības. Šādiem servisiem īpaši tiek iedrošināti tie cilvēki, kuri tiešām meklē laulāto pārinieku, nevis tikai kādu ar ko kopā pavadīt laiku. Klienti pirms tam aizpilda pieteikumu, kur norāda attiecīgās lietas: vārds un uzvārds, dzimšanas datums, dzīvesvieta, izglītība, nodarbošanās, kvalifikācija, hobiji, veselības stāvoklis (arī garums un svars), ģimenes locekļu apraksts un veselības stāvoklis. Šādā gadījumā pāris nepavada īpaši daudz laika ejot uz randiņiem, bet pēc iespējas drīzāk salaulājas.¹⁰³

¹⁰⁰ Tokuhiko, Y.: *Marriage in Contemporary Japan*, 2009. (p. 98)

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² May, J.: *Matchmaking in Japan*, 2016.g

Pieejams: <http://www.best-manner.com/english/marriage/miai.html> (20.04.2016)

¹⁰³ Ibid.

Miai jeb sarunātās laulības mūsdienās ir kļuvušas par sarunātajām tikšanām, kuras lielākoties rīko, lai ietaupītu laiku. Japāņu ikdiena ir steidzīgāka, nekā vidusmēra rietumnieks spēj iedomāties, nerunājot par garajām darba stundām un nepieciešamību būt pilnībā lojālam savai darbavietai. Šī iemesla dēļ, liela daļa cilvēku izvēlas ietaupīt laiku, jo partnera meklējumus nereti uzskata pat par apgrūtināšu procesu. Otrkārt, lai gan tradicionālajām vērtībām kļūst arvien mazāka ietekme, liela sabiedrības daļa arī šobrīd jūt spiedienu, attiecībā uz savu vecumu un laiku, kad ir 'pieņemts' salaulāties. Treškārt, nereti cilvēki izjūt vientulību un nošķirtību no apkārtējās sabiedrības, jo ir pārāk iedziļinājušies savos darba uzdevumos, līdz ar to, meklē kādu ar ko komunicēt brīvajā laikā un mazināt ikdienas stresu.¹⁰⁴

3.3 Tehnoloģiju ietekme

Japāna ir valsts ar vienu no visattīstītākajām tehnoloģiju pakāpēm, tajā skaitā iepazīšanās vietnes un aplikācijas, kuras dod iespēju satikties ar virtuāliem tēliem dienu no dienas. Viens no iemesliem, kas attur cilvēkus no vēlmes veidot ģimeni, apprecēties un radīt kopīgus bērnus, ir izvēle par labu virtuālajām attiecībām. Tomēr jāmin, ka virtuālo attiecību spēlēs iesaistās arī precētie, visbiežāk gan neatklājot to savam dzīvesbiedram vai dzīvesbiedrei.¹⁰⁵

Iepazīšanās videospēles radās kā krustojums starp dažādu žanru simulāciju spēlēm un vizualizētiem romāniem; interaktīva fantāzijas pasaule ar statistiskiem attēliem, kas prasa pēc iespējas mazāku spēlētāju piepūli. Iepazīšanās simulāciju spēles Japānā parādījās astoņdesmitajos gados un pirmā no tām bija bišōdžo (*bishōjo*; 美少女), kas tulkojumā no japāņu valodas nozīmē 'skaistā meitene'. Spēlētājs šajā spēlē uzņemas kontroli pār vīriešu kārtas galveno varoni – parasti vidusskolas skolnieku –, kuram ir daudz sieviešu dzimuma draudzenes, līdz ar to spēlētāja uzdevums ir izraisīt simpātijas vienai no meitenēm, veicot pareizās izvēles sarunu laikā. Spēles mērķis ir ar laiku nodibināt attiecības vai intīmu tuvību ar kādu no sieviešu kārtas varonēm pirms spēles beigām. Iesaistītās spēles varones ir ar dažādām rakstura un fiziskajām īpašībām, katra

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Rani, A.: *The Japanese men who prefer virtual girlfriends to sex*, 2013. Pieejams: <http://www.bbc.com/news/magazine-24614830> (17.03.2016)

ar savu dzīvesstāstu un ieprogrammētām dialogu varbūtībā, tādejādi sniedzot spēlei lielāku īstenības sajūtu un iespēju to izspēlēt vairākkārt.¹⁰⁶

Indivīdu tips otaku (*otaku*; オタク) jeb cilvēki, kuru aizraušanās, kas nereti saistīta ar tehnoloģiju pasauli, pilnībā pārņem viņu ikdienas dzīvi. Otaku ir tie vīrieši, kuri aizraujas ar mangām¹⁰⁷, anime¹⁰⁸ un datorspēlēm. Tā ir vesela paaudze, kas uzaugusi divdesmit gadu ilgajā ekonomiskajā stagnācijā un labāk izvēlas sevi iegremdēt fantāziju pasaulē, esot pasīvi pret miesisku kontaktu ar apkārtējo sabiedrību. Otaku šķietami zaudējusi spēcīgās ambīcijas, kas bija pēckara tā saucamajai alfa vīriešu paaudzei, kuri Japānu padarīja par ekonomisku spēkstaciju, tāpat zaudējot interesi par darbu kompānijās ar garajām darba stundām. Šī sabiedrības daļa dzīvo lielā noslēgtībā un nevēlas izrādīt simpātijas reālajā dzīvē, izvairīdamies no romantiskām attiecībām ar pretējo dzimumu. Labklājības ministrijas veiktajā aptaujā 2010. gadā tika noskaidrots, ka 36% no vīriešiem vecumā no 16 līdz 19 gadiem, nav ieinteresēti intīmās attiecībās ar pretējo dzimumu (rādītājs bija dubultojies divu gadu laikā).¹⁰⁹

Lielākoties vīrieši virtuālajā pasaulē veido attiecības, kurās gan viņi paši, gan viņu draudzenes ir jaunāki par savu patieso vecumu. Tam par pamatu esot brīvības izjūta, kas pastāv vidusskolas gados, kad var veidot attiecības, nedomājot par laulībām. Šī iemesla dēļ, var secināt, ka otaku ir iestrēguši sava veida mūžīgā bērnības stāvoklī. Tāpat, mūsdienā jaunā paaudze atzīst, ka ir diez gan pesimistiski par nākotni, jo šaubās, vai spēs mēroties ar savu vecāku un vecvecāku gūtajiem panākumiem, tādēļ nevēlas sevi iesaistīt nopietnās attiecībās. Līdzīgi kā ar miai tikšanās, arī virtuālajās iepazīšanās spēlēs cilvēki visbiežāk iesaistās laika ietaupīšanas nolūkos, sakarā ar saspringto darba grafiku. Virtuālajai draudzenei vai draugam ir iespējams pievērsties tajos brīžos, kad spēlētājs to vēlas pats, tādejādi attiecības nekļūst par apgrūtinājumu, kā tas var notikt reālajā dzīvē. Tā kā spēlētājiem pirms spēles ir iespēja norādīt uz tām rakstura un fiziskajām īpašībām, kurām dod priekšroku, tad virtuālais partneris parasti ir spēlētāja ideāls, kurš vienlaikus apmierina visas spēlētāja vēlmes. Līdzko spēlētājs saskaras ar šādu attiecību iespējamību, nereti zūd vēlme dibināt attiecības reālajā dzīvē, kas ir

¹⁰⁶ Zoggel, G.: *Serious 'techno-intimacy': Perceiving Japanese dating simulation video games as serious games*, 2011. (p. 6)

¹⁰⁷ Japāņu komiksi, kuri parādījās Japānā 19. gadsimta beigās.

¹⁰⁸ Japāņu animācijas filmas un seriāli.

¹⁰⁹ Rani, A.: *The Japanese men who prefer virtual girlfriends to sex*, 2013. Pieejams:

<http://www.bbc.com/news/magazine-24614830> (17.03.2016)

daudz sarežģītāks process. Tie spēlētāji, kuri jau ir precējušies vai satiekas ar kādu realitātē, iesaistās attiecību simulāciju spēlēs, lai virtuālais tēls varētu 'aizpildīt' tās daļas, ar ko spēlētājs ir neapmierināts savā partnerī reālajā dzīvē.¹¹⁰

Simulācijas padara spēlētājus laimīgus, tās neprasa nekādas saistības un palīdz ietaupīt laiku ikdienas steigā. Daļai sabiedrības ar to pietiek, lai nebūtu vēlmes dibināt attiecības reālajā dzīvē. Tas attiecīgi veicina laulību skaita samazināšanos Japānā.

¹¹⁰ Zoggel, G.: *Serious 'techno-intimacy': Perceiving Japanese dating simulation video games as serious games*, 2011. (p. 10)

4. Austrumāzijas reģionu starpkultūru salīdzinājums

Visas sociālās iestādes noteiktā sabiedrībā nepārtraukti pielāgojas pārmaiņām pasaules ekonomiskajās, sociālajās un politiskajās sistēmās. Kaut arī dažādas kultūras pārmaiņām pasaules vidē pielāgojas dažādos tempos, adaptācija laulības jēdzienam liekas pārsteidzoši līdzīga visās pasaules sabiedrībās un kultūrās. Austrumāzijas reģioniem (šajā nodaļā izskatītas – Japāna, Honkonga un Korejas Republika) ir daudz līdzību, piemēram, fakts, ka šīs visas ir attīstītas un urbanizētas valstis. Tomēr, salīdzinot ar rietumu valstīm, Austrumāzijas reģioniem ir ievērojamas kultūras līdzības, kas veido un maina cilvēku ideoloģijas par laulību kā sociālu konstitūciju, tajā skaitā, konfūcisma ideja par stingro dzimumu nodalījumu darba vidē. Kultūras tradīcijas ir būtisks faktors, kas ietekmē laulību modeļu izmaiņas, kā arī laulību skaita samazināšanos. Japānas gadījumā, ģimenes struktūras izmaiņas lielākoties ietekmēja Japānas kultūras aspekti, nevis pasaules ekonomiskā attīstība.¹¹¹

Austrumāzijas sociālajām tradīcijām pirms Otrā pasaules kara bija kopīga konfūcisma ietekme, kas uzsvēra ģimeniskumu un zināmu godbijību pret pirmdzimtajiem. Tradicionālā ģimene novērtēja to nozīmību, jo cilvēki bija atkarīgi no savas ģimenes, kas nodrošināja ekonomiskās, sociālās un emocionālās vajadzības. Principā šajā reģionā sarunātās laulības bija norma, un potenciālo partneri parasti izvēlējās bērnu vecāki, visbiežāk tēvs. Kas attiecās uz mājsaimniecības ideālu, starp šiem reģioniem gan pastāvēja būtiskas atšķirības. Honkongā tradicionālā mājsaimniecība pastāvēja ideja par kopīgu ģimeni jeb visi ģimenes dēli palika ģimenes mājsaimniecībā un, ja ģimene bija gana turīga, tad arī visi dēli dibināja savas jaunās ģimenes kopīgā mājsaimniecībā. Šī ģimenes sistēma atļāva jauniem cilvēkiem apprecēties, pirms viņi kļuva ekonomiski neatkarīgi, tādēļ vidējais vecums pirmajām laulībām bija diez gan zems. Japānā un Korejā, savukārt ģimenes ideāls paredzēja tikai vecākā dēla ilglaicīgu palikšanu ģimenes mājsaimniecībā un pārējie dēli tika izprecināti citām ģimenēm un pārvācās uz jaunām mājsaimniecībām. Korejas ģimenes modelis uzsvēra asinsradniecību starp ģimenes mantiniekiem, kamēr Japānā ģimenē bija iespējama fiktīvā radniecība jeb bērnu adoptācija no citām ģimenēm. Arī mantojumu praksē bija manāmas atšķirības, jo kamēr Honkongā un Korejā visi dēli saņēma kādu

¹¹¹Ishwaran, K.: *Family and Marriage: Cross-Cultural Perspectives*, 1992. (p. 197–8)

mantojuma daļu, Japānā viss mantojums pienācās vecākajam dēlam ar ļoti retiem izņēmumiem.¹¹²

Tradicionāli, laulību normas Āzijā veicināja laulības slēgt ļoti agrā vecumā, un šī tendence starp sievietēm lielākoties saglabājusies arī mūsdienās, taču tikai dažās sabiedrībās tas vēl joprojām attiecināms arī uz vīriešiem (sk.piel.att.N.7). Neskatoties uz to, ka Japānā, Honkongā un Korejā laulības izplatības līmenis paliek relatīvi augsts, *bankonka* fenomens jeb laulību atlikšana uz vēlāku laiku, ir skārusi visus šos Āzijas reģionus. Industrializācija ienesa ekonomiskas pārmaiņas, kas ietekmēja visas ģimeniskās saistības. Modernas industriālās sabiedrības, kas tika balstītas uz tehnoloģijām, pieprasīja izglītotus darbiniekus ar prasmēm šajā jomā, tādēļ izglītība kļuva par galveno faktoru, kas ieviesa izmaiņas. Izglītības līmenis ir ievērojami uzlabojies visos iepriekš minētajos Āzijas reģionos, it īpaši sieviešu vidū. Uzlabots izglītības līmenis un paplašinātas darba vietu iespējas deva sievietēm izredzes strādāt ārpus mājām pirms viņas bija precējušās. Tādēļ vairāki gadi tika pavadīti mācību iestādēs un pirmslaulību darba vietās, kas veicināja vidējā laulību vecuma paaugstināšanos.¹¹³

Modernizācijai Japānā sekoja Meidži restaurācija 1868. gadā, kad, pretēji Eiropai, kur industrializācijas laikā vidējais laulību vecums kritās, Japānā, ar valdības palīdzību, tika nostiprinātas tradicionālās vērtības. Valdība centās modernizēt ekonomisko sistēmu, vienlaikus mēģinot nostiprināt konfūcisma idejas ģimenes sistēmā. Nostiprinājās ģimenes galvas pozīcijas, patriarhāta un pirmdzimtā dēla absolūtās pilnvaras. Vienlaicīgi, tas sarežģīja pārējo bērnu izredzes apprecēties un ietekmēja laulību skaitu Japānā. Pēc Otrā pasaules kara jaunā konstitūcija nodrošināja izvēles brīvību attiecībā uz laulību partneri, kā arī dzimumu līdztiesības. Mantojumu bija iespējams sadalīt visiem bērniem vienlīdzīgās daļās, jo pirmdzimtajam dēlam vairs nebija viennozīmīgu tiesību to saņemt pilnā apmērā, kamēr vecākiem vairs nebija automātisku tiesību saņemt aprūpi no jaunākajiem ģimenes locekļiem. Tika likvidēts juridiskais pamatojums mājsaimniecībai, kā vadošajai institūcijai ģimenes sistēmā un vīriem vairs nebija augstāka stāvokļa par sievietēm. *Ie* ģimenes sistēmas aizliegums reizē ar urbanizācijas izplatīšanos veicināja strukturālas izmaiņas Japānas ģimenēs, un liels skaits cilvēku sāka dzīvot ar jaunu ģimenes modeli, kurā ir tikai precēts pāris un bērni.

¹¹² Martin, L.: *Changing Intergenerational Family Relations in East Asia*, 1990. (p. 102)

¹¹³ Tokuhiko, Y.: *Marriage in Contemporary Japan*, 2009. (p. 119)

Šajā ģimenes modelī precēts pāris kļuva par pamata sociālo un ekonomisko vienību un bija neatkarīgs no pārējiem ģimenes locekļiem. Mūsdienās Japānā pastāv gan tradicionālais, gan jaunākais ģimenes modelis, tomēr arvien retāk sastopamas ģimenes, kurās vienu īpašumu daļa vairākas paaudzes.¹¹⁴

4.1 Japāna un Honkonga

Pēdējo piecdesmit gadu laikā, Honkonga ir attīstījusies kā galvenais pasaules ražošanas centrs. Mūsdienās, tā ir tirgus un patērētāju sabiedrība ar plašu starptautisko ietekmi, kas ieviesusi radikālas izmaiņas laulības un ģimenes nozīmē. Jāpiemin, ka tradicionālā ģimenes sistēma un industrializācija nebija saderīgas vienības, tādēļ industrializācijas pieauguma laikā, ģimenes locekļu daudzums Honkongā pakāpeniski samazinājās līdz 3.1 personai ģimenē. Līdzīgi kā Japānā, arī Ķīnā šajā laikā strauji uzlabojās izglītības līmenis, kas ietekmēja vidējo vecumu pirmajām laulībām. Honkongā sievietēm tika konstatēts straujākais pieaugums šajā rādītājā no trim minētajiem reģioniem (no 21.9 līdz 28.6 gadiem) laikā no sešdesmitajiem līdz deviņdesmitajiem gadiem. Tradicionāli, sievietēm Ķīnā bija maz iespēju gūt formālu izglītību, tomēr dažu dekāžu laikā pēc Otrā pasaules kara, reizē ar milzīgu sociālo un ekonomisko attīstību, strauji pieauga sieviešu līdzdalība izglītības iestādēs. 1978. gadā obligātā izglītība tika ieviesta visiem bērniem līdz 15 gadu vecumam, nodrošinot arī meiteņu skološanu. Kopš tā laika, dzimumu atšķirības izglītības sektorā ir krasi mazinājušās.¹¹⁵

Honkongā sievietes nereti mēdz apprecēties ar mērķi uzlabot savu statusu sabiedrībā, kaut gan ne vienmēr to izdodas panākt. Kultūras norma izglītības sistēmā norāda, ka, jo augstāku pozīciju sieviete ieņem savā darbavietā, jo mazāka ir viņas iespēja apprecēt vīrieti ar augstāku statusu un labāku materiālo stāvokli. Ja sievietes Honkongā vēlas uzlabot, vai vienkārši saglabāt savu statusu caur laulību, tad tas var novest arī pie zaudētas iespējas apprecēties vispār. Šāda situācija līdzīga ir arī Japānā, kur sievietes ar augstāku izglītības līmeni visbiežāk izvēlas atlikt laulības, jo ir grūti

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Ibid.

atrast partneri ar līdzīgu izglītības līmeni un vēlmi apprecēties. Visbiežāk pārim ar ļoti atšķirīgiem izglītības līmeņiem ir grūti atrast emocionālo tuvību un saskaņu laulībā.¹¹⁶

Neprecētas sievietes Honkongā dod lielu finansiālu ieguldījumu savām ģimenēm, kas nozīmē, ka, jo vēlāk sievietes apprecas, jo ilgāk viņu ģimenes var gūt no tā materiālu labumu. Šim pamatā visticamāk ir tradicionālā ģimenes sistēma, kurā sievietes vairs nespēj finansiāli atbalstīt savu ģimeni, kad apprecas, jo pēc kāzām visi finansiālie avoti pieder pie ģimenes, kurā sieviete ir ieprecējusies. Situācija ir citādāka Japānā, kur 1991. gadā žurnāls *'Economist'* norādīja, ka jaunas sievietes izvairās no laulībām, jo tas lielākoties nozīmē atteikties no savas karjeras. Tāpat, Japānā jaunas sievietes visbiežāk dzīvo kopā ar vecākiem un izbauda komfortu, neuztraucoties par darbiem mājās, tādēļ šāds dzīvesveids neuzvedina uz vēlmi precēties.¹¹⁷

4.2 Japāna un Dienvidkoreja

Līdz pat šī gadsimta pēdējai desmitgadei, Dienvidkorejā, it īpaši lauku apvidos nebija notikušas lielas izmaiņas ģimenes struktūrā. Tomēr straujais industrializācijas process sešdesmitajos gados izraisīja masu imigrāciju uz pilsētu teritorijām un ierobežoja ģimenes plānošanu, samazinot vidējo bērnu skaitu ģimenē. Mūsdienās korejiešu ģimenei pilnībā atbilst ģimenes tips, kurā ir vecāki un viņu nepilngadīgie bērni, neiesaistot mājsaimniecībā citus ģimenes locekļus.¹¹⁸

Tradicionālajā Korejas sabiedrībā, vecākais dēls mēdza saņemt lielāku mantojuma daļu, nekā jaunākie dēli, un mūsdienās nereti vecākie bērni ģimenē iegūst labāku izglītību, nekā pārējie bērni. Kad vecākie bērni iegūst izglītību, viņi parasti pārceļas uz pilsētām, lai uzsāktu karjeru un parasti lūdz arī saviem vecākiem pārcelties uz pilsētu, lai varētu viņus atbalstīt vecumdienās. Tomēr bieži vien, vecākā paaudze izlemj atgriezties lauku vidē, jo ir grūti pielāgoties pilsētas dzīvei. Korejā klasiskais ģimenes modelis nav saderīgs ar industrializētu sabiedrību, jo, straujās rūpniecības attīstības dēļ jauniešiem jānododas strādāt uz pilsētām un zūd iespēja parūpēties un būt

¹¹⁶ Salaff, J. W.: *The Status of Unmarried Hong Kong Women and the Social Factors Contributing to Their Delayed Marriage*, Population Studies, 1976. (p. 391–393)

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ Lee, K. K.: *Family and Religion in Transitional and Contemporary Korea*, in G. A. DeVos and T. Sofue (eds) *Religion and the Family in East Asia*. Berkeley, CA: University of California Press, 1984. (p. 185–90)

tuvumā saviem vecākiem. Šķietami šis modernās ģimenes modelis kļuva par izolētu vienību, taču realitātē ģimene nekad neklūst izolēta, tā var tikai tikt savstarpēji ģeogrāfiski nošķirta. Lai gan reizēm vecākajām paaudzēm, kas dzīvo lauku vidē ir grūti būt ekonomiski un psiholoģiski sasaistītiem ar savām atvasēm, kas dzīvo pilsētās, ģimenes locekļu savstarpējā sadarbība turpina būt cieša un nepārtraukta arī mūsdienā strauji mainīgajā sabiedrībā. Migrācija no laukiem uz pilsētām arī iespaido sabiedrības vidējo laulību vecumu, jo kopumā, cilvēki laukos precas daudz agrākā vecumā, nekā pilsētnieki un šī atšķirība attiecināma arī uz Japānu.¹¹⁹ Piemēram, 2000. gadā vidējais vecums pirmajām laulībām Tokijā vīriešiem bija 29.9 gadi un sievietēm 27.7 gadi, taču lauku rajonā, Kagavas prefektūrā, vīriešiem vidējais vecums bija 27.6, sievietēm – 25.9 gadi.¹²⁰

Starpkultūru pētījumi norāda, ka izmaiņas ģimenes struktūrā Austrumāzijas reģionos nav ne vienvirzīga, ne vienvirziena un industrializācijas ietekme katrā valstī ir atšķirīga. Tomēr jāatzīst, ka industrializācijas periods bija tas, kas aizsāka laulību atlikšanu kā sociālu parādību visā Austrumāzijā. Tādi pasaulīgi fenomeni kā industrializācija, modernizācija, urbanizācija vai strādājošo sieviešu skaita straujš pieaugums, jāskata sociokulturālā kontekstā, jo vienam faktoram nevar būt identiska ietekme uz dažādām valstu kultūrām. Sekas ir atkarīgas no tā, kā šie fenomeni apvienojas ar citiem faktoriem, piemēram, vietējām kultūras tradīcijām un normām.

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Statistics and Information Department, Ministry of Health and Welfare, 2000.
Pieejams: <http://www.mhlw.go.jp/english/database/db-hw/vs01.html> (10.03.2016)

Secinājumi

Laulību skaita samazināšanās process, *bankonka* fenomens un ģimenes struktūras izmaiņas Japānā aizsākās ar Otrā pasaules kara beigām, kad tradicionālās vērtības lēnām sāka saplūst ar modernizāciju un rietumu ietekmi. Dažādu ekonomisku, politisku un sociālu fenomenu ietekmē, izmainījās ģimenes modeļi, uzskati par laulību un dzimumu lomu sadalījums gan ģimenes dzīvē, gan sabiedrībā kopumā. Pēc tradicionālās ģimenes sistēmas *ie seido* aizliegšanas, pāra vecāki zaudēja pilnvaras izvēlēties savai atvasei precinieku, un jauniešiem pirmo reizi bija izvēles brīvība visos lēmumos, kas bija saistīti ar ģimenes izveidi. Tomēr, japāņi visos laikos ir ļoti augsti vērtējuši savas tradīcijas un kultūru, tādēļ pat pēckara straujajā pārmaiņu periodā sabiedrība cieši turējās pie tradicionālajām vērtībām un ir tās atvedusi līdz pat mūsdienām.

Uzstādītais darba mērķis bija noskaidrot laulību skaita samazināšanās iemeslus Japānā un ģimenes struktūras izmaiņas pēckara periodā. Autors arī vēlējas uzsvērt katras valsts kultūras individualitāti, kas pamato unikālu reakciju uz ārējiem sociālekonomiskajiem un sociālpolitiskajiem faktoriem, tādējādi Japānas situācija nav identiska nevienai citai Austrumāzijas valstij.

Pirmkārt, kā viens no nozīmīgākajiem faktoriem ģimenes struktūras pārveidē, ir dzimumu lomu izmaiņas Japānā pēc Otrā pasaules kara. Oficiāli tika likvidēta dzimumu nevienlīdzība mantojuma iespējamībā un sievietēm pavērās jaunas iespējas uz vairākām darbavietām un sevis izglītošanā. Mūsdienās arvien vairāk sieviešu izvēlas pievērsties karjerai un veltīt sevi profesionālajā ievirzē, tomēr nepiemēroti ārējie apstākļi liek sievietēm izvēlēties starp karjeru un sievas un mātes pienākumiem. Vīriešu dzimuma loma ir mainījusies relatīvi mazāk un arvien nākas cīnīties ar tradicionālo uzskatu, ka vīrietim jābūt galvenajam naudas pelnītājam, sevi pilnībā jāvelta darba videi, nevis mājas dzīvei un ģimenei. Abi šie faktori ietekmē laulību skaita samazināšanos, jo cilvēki paredz grūtības, ko ģimenes dzīve varētu sagādāt.

Otrkārt, laulību ģimenes modeļus ir izmainījušas jaunas satikšanās jeb randiņu (angļu val. – courtship) prakses. Pēc Otrā pasaules kara sarunātās jeb *miai* laulības nomainīja *renai* jeb mīlestības laulības un cilvēki laulībai sāka piešķirt emocionālu nozīmi. Sievietes to sāka uzskatīt par vienlīdzīgu savienību starp diviem indivīdiem un būtisku lomu pāra saskanībā sāka spēlēt katra izglītības līmenis. *Miai* tikšanās

pielāgojās mūsdienu sabiedrībai un, vecāku vietā, par savedējiem nereti kļuvuši draugi un pārējie ģimenes locekļi, vai arī profesionāli savedēji *nakudo*. Strauju popularitāti ieguvuši arī ‘aklie randiņi’ un iepazīšanās internetā. Balstoties uz tehnoloģiju attīstību, daļa sabiedrības arī izvēlas virtuālās attiecības, jo tās saspringtajā darba vidē ļauj ietaupīt laiku un nekļūst par apgrūtinājumu.

Treškārt, Japānu iespaidoja arī tādi fenomeni kā industrializācija, modernizācija un urbanizācija. Rūpnieciskās revolūcijas rezultātā bija nepieciešami prasmīgi un izglītoti darbinieki, līdz ar to, vairāk laika aizņēma gan skološana, gan prakses un tā rezultātā strauji kritās sabiedrības vidējais pirmo laulību vecums. Mūsdienās Japānā to sauc par jau minēto *bankonka* fenomenu jeb laulību pārceļšanu uz vēlāku laiku. Urbanizācija noveda pie tā paša rezultāta, jo cilvēki ar steidzīgo pilsētvides dzīves ritmu precējās daudz vēlāk nekā tie, kas dzīvoja lauku prefektūrās. Mūsdienu Japānā gan laulību atlikšana, gan dzēšana no nākotnes plāniem turpinās, parādoties jauniem ārējiem apstākļiem, piemēram, valdības vājam atbalstam jaunajām māmiņām.

Izmaiņas sabiedrības modeļos izraisa gan faktori no ārpusaules, gan mainīgās kultūras vērtības, kas Japānā ieņem īpašu nozīmi. Japāna atrodas attīstības posmā, kurā tradicionālās vērtības pilnībā sajaucas kopā ar modernajām un no rietumiem pārņemtajām ideoloģijām. Tas manāms it visur – sākot ar mākslu un arhitektūru un beidzot ar sabiedrības vērtību sistēmu. Laulību skaita samazināšanās un, no tā izrietošā, īpaši draudīgā, dzimstības samazināšanās ir, iespējams, šī brīža aktuālākā problēma, ar kuru Japānai jācīnās. Tomēr, lai gūtu panākumus, Japānas valdībai jārod risinājumi, kā atgriezt sabiedrībā ticību ģimenes un laulības augstajai vērtībai. Mūsdienu izglītotie japāņi, it īpaši sievietes ar ambīcijām un dabisku vēlmi apliecināt savas zināšanas un darba spējas, laulības dzīvē saskata vairāk ziedošanos un to, ko visticamāk zaudēs, nevis iegūs no ģimenes dzīves. Tāpat, Japānai nāksies cīnīties ar sevis nostādītiem stereotipiem par klasisku ģimenes struktūru, kas daļēji kavē sabiedrības attīstību.

Izmantotās literatūras saraksts

1. Akitoshi, S. *Ie and Dozoku: Family and Descent in Japan*. Chicago: The University of Chicago Press on behalf of Wenner-Gren Foundation for Anthropological Research, 1987.
2. Arima, A. N. *Gender stereotypes in Japanese television advertisements*. *Sex Roles*, 49(1/2). Volume 21, Issue 5, 2003.
3. Bae, J. *Gender Role Division in Japan and Korea: The Relationship between Realities and Attitudes*. *Journal Of Political Science & Sociology*, No. 13. Keio University, 2010.
4. Bestor T. and Hardacre H. *Contemporary Japan: Culture & Society*. Columbia University, 2004. http://afe.easia.columbia.edu/at_japan_soc/common/all.htm Skat. 27.12.15.
5. Blood, R. O. *Love Match and Arranged Marriage: A Tokyo-Detroit Comparison*. New York: Free Press, 1967.
6. Bowring R. and Kornicki P. *The Cambridge Encyclopedia of Japan*. Cambridge University Press, 1993.
7. Breger, R. and Hill, R. (eds): *Cross-Cultural Marriage: Identity and Choice. Gender Identity and Gender Role Patterns in Cross-cultural Marriages: The Japanese-Danish Case*. Oxford: Berg., 1998.
8. Brown, R. *Yasuoka Masahiro's 'New Discourse on Bushido Philosophy': Cultivating the Samurai Spirit and Men of Character for Imperial Japan*. *Social Science Japan Journal*. Vol. 16, No. 1, Advance Access publication, 2012.
9. Dore, R. P. *City Life in Japan: A Study of a Tokyo Ward*. Richmond, Surrey: Curzon Press, 1999.
10. Duck, S. *Relating to Others*. Milton Keynes: Open University Press, 1988.
11. Edwards, W. *Modern Japan through Its Weddings: Gender, Person, and Society in Ritual Portrayal*. Stanford, CA: Stanford University Press, 1989.

12. Everett, C. *Divorce and Remarriage: International Studies*. The Haworth Press, Inc., 1997.
13. Fuess, H.: *Divorce in Japan: Family, Gender, and the State, 1600-2000*. California: Stanford University Press, 2004.
14. Hays, J. *Divorce in Japan*. 2013.
<http://factsanddetails.com/japan/cat18/sub117/item616.html>
15. Hays, J. *Marriage in Japan: History, Love, Arranged Marriages, International Marriages*. 2014. <http://factsanddetails.com/japan/cat18/sub117/item619.html>
[Skat. 18.04.16.](#)
16. Hendry, J.: *Marriage in Changing Japan*. London: Billing and Sons Limited. 1981.
17. Hurst III, G. C. *Death, Honour and Loyalty: The Bushido Ideal, Philosophy East & West*. V. 40 No. 4. University of Hawaii Press, 1990.
18. Imamura, A. *The Japanese Family*. For Video Letter from Japan II: A Young Family. Asia Society (1990): 7-17.
<http://www.columbia.edu/cu/weai/exeas/resources/pdf/japanese-family-imamura.pdf> [Skat. 28.12.15.](#)
19. Ishwaran, K. *Family and Marriage: Cross-Cultural Perspectives*. Toronto, ON.: Thompson Education Publishing, Inc, 1992.
20. Iwao, S. *The Japanese Woman: Traditional Image and Changing Reality*. Cambridge: Harvard University Press, 1993.
21. <http://www.juridique.jp/visa2.html/> [Skat. 12.01.16.](#)
22. Kawamura, S. *What Is Behind the Delayed Marriage in Japan?* Japan: Noriko O. Tsuya, Keio University, 2000.
<http://paa2009.princeton.edu/papers/90537>
23. Kinoshita, Y. and Kiefer, C. W. *Refuge of the Honored: Social Organization in a Japanese Retirement Community*. Berkley and Los Angeles: University of California Press, 1992.
24. Kincaid, C. *A Look at Gender Expectations in Japanese Society*, 2013.

- <http://www.japanpowered.com/japan-culture/a-look-at-gender-expectations-in-japanese-society> Skat. 14.03.16.
25. Kumagai, F. and Keyse, D.J. *Unmasking Japan Today: The Impact on Traditional Values on Modern Japanese Society*. USA: Greenwood Publishing Group, Inc., 1996
26. L. Bryce Boyer, Ruth M. Boyer, Howard F. Stein. *The Psychoanalytic Study of Society, V. 19: Essays in Honor of George A. De Vos*. Broadway: The Analytic Press, 1984.
27. Leaman, O. *Friendship East and West: Philosophical Perspectives*. UK: Routledge, 2014.
28. Lewis, L. *Japan: Women in the workforce*. The Financial Times LTD, 2016.
<http://www.ft.com/cms/s/0/60729d68-20bb-11e5-aa5a-398b2169cf79.html#axzz486mujmcO> Skat. 08.04.2016
29. Martin, L. *Changing Intergenerational Family Relations in East Asia*. The Annals, 510: 102–14, 1990.
30. May, J. *Matchmaking in Japan*, 2016.g
<http://www.best-manner.com/english/marriage/miai.html> Skat. 20.04.2016.
31. Mclelland, M.: „*Kissing is a symbol of democracy!*” *Dating, Democracy, and Romance in Occupied Japan 1945 – 1952*. Journal of the History of Sexuality, Vol. 19, Issue 3, 2010.
32. Menton, L.K. *The Rise of Modern Japan*. University of Hawaii Press, 2003.
33. Rani, A. *The Japanese men who prefer virtual girlfriends to sex*, 2013.
<http://www.bbc.com/news/magazine-24614830> Skat. 17.03.2016
34. Richard, R. and Alexy, A. *Home and Family in Japan: Continuity and Transformation*. UK: Routledge, 2013.
35. Saito, S. *Television and the Cultivation of Gender-Role Attitudes in Japan: Does Television Contribute to the Maintenance of the Status Quo?* Department of Communication, Tokyo Woman’s Christian University, Tokyo, Japan, 2007.

- <http://genderbias.net/docs/resources/guideline/Television%20and%20the%20Cultivation%20of.pdf> Skat. 10.03.16.
36. Smitka, M. *Historical Demography and Labor Markets in Prewar Japan, Volume 3*. New York & London: Garland Publishing, Inc. 1998.
37. Salaff, J. W. *The Status of Unmarried Hong Kong Women and the Social Factors Contributing to Their Delayed Marriage*. *Population Studies*, 30: 391–412, 1976.
38. Statistics Bureau, Ministry of International Affairs and Communications.
<http://www.stat.go.jp/english/data/handbook/c0117.htm> Skat. 24.03.16.
39. Statistics and Information Department, Ministry of Health and Welfare, 2000.
<http://www.mhlw.go.jp/english/database/db-hw/vs01.html> Skat. 10.03.2016
40. Sugihara, Y. and Katsuda, E. *Gender Role Development in Japanese Culture: Diminishing Gender Role Differences in Contemporary Society*. *Sex Roles*. Vol. 47. Issue 9 – 10. Kluwer Academic Publishers-Plenum Publishers. 2002.
41. Tokuhiko, Y. *Marriage in Contemporary Japan*. UK: Routledge, 2011.
42. Tsuzuki, C. *The Pursuit of Power in Modern Japan 1825 – 1995*. New York: Oxford University Press, 2000.
43. Vogel, E.F. *Japan's New Middle Class: The Salary Man and his Family in a Tokyo Suburb*. University of California Press, 1963.
44. White, M. *The Material Child: Coming of Age in Japan and America*. Berkeley: University of California Press, 1993.
45. Yamaguchi, K.: *Married Women's Gender-Role Attitudes and Social Stratification*. *International Journal of Sociology*, 2000
46. Zoggel, G. *Serious 'techno-intimacy': Perceiving Japanese dating simulation video games as serious games*. Student MA Nieuwe Media en Digitale Cultuur, 2011
47. 岡本英雄: 子化時代のジェンダーと母親意識, 2000
48. 斎藤 美奈子 モダンガール論. 東京: 文芸春秋, 2003.
49. 岡本 英雄: 少子化時代のジェンダーと, 母親意識. 東京: 新曜社, 2000

Pielikums

1. Tendences sievietēm līdzdalībai darbaspēkā Japānā, 1955. – 2005. gadā

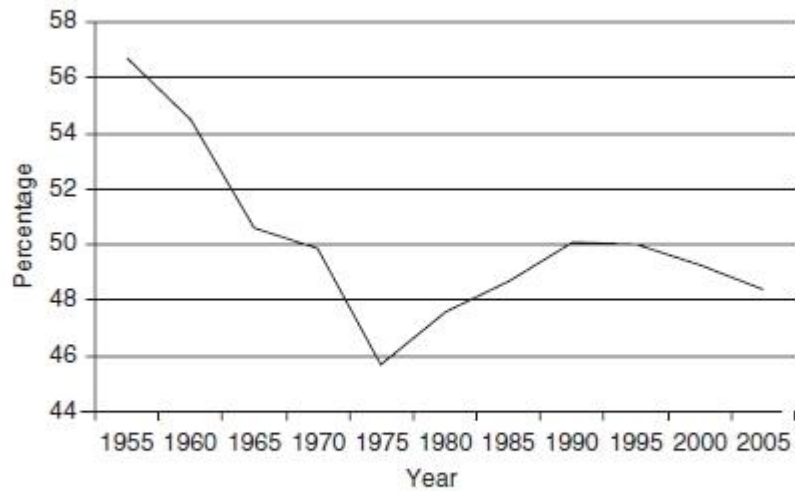

Figure 4.1 Trends in female labour force participation rates.

Note: This is the proportion of the female labour force to the total female population aged 15 or over.

(Tokuhiro, Y.: *Marriage in Contemporary Japan*, 2009.)

2. Sievietēm līdzdalība darbaspēkā, atkarībā no vecuma, norādot iemeslu aiziešanai no darba

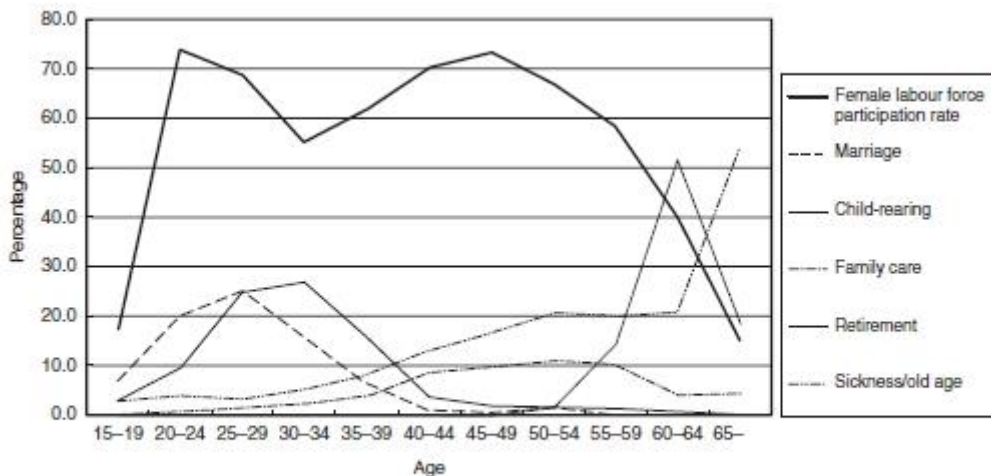

Figure 4.3 Age-specific female labour force participation rates and reasons for female employees to quit their jobs

(Tokuhiro, Y.: *Marriage in Contemporary Japan*, 2009.)

3. Vīriešu un sieviešu iemesli, izvēloties strādāt pusslodzes darbu

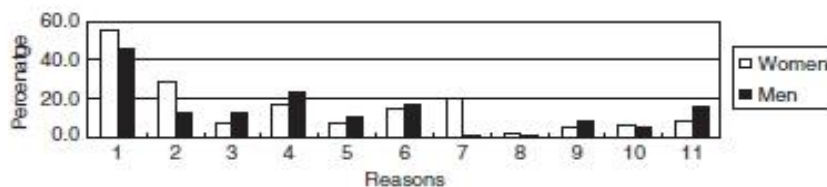
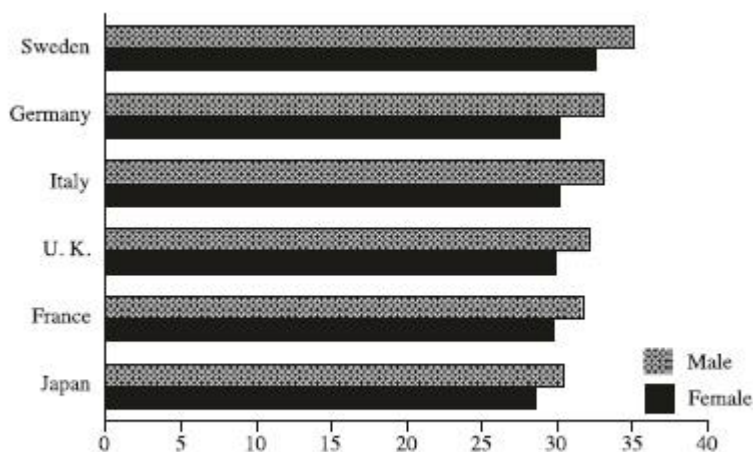

Figure 4.5 Reasons for choosing to work part-time.
 1.Work the hours most convenient for oneself 2.Work shorter hours and days 3.Well-paid/ Favourable treatment 4.Interested in the work 5.Easy to quit 6.No full-time work opportunities 7.Unable to work full-time due to housework and child-rearing 8.Unable to work full-time due to care of the sick and elderly 9.Unable to work full-time due to own poor physical condition 10.Friends/Acquaintances are working 11.Other.
 Note: Students are not included.

1. Ir iespējams strādāt sev piemērotās stundās.
2. Var strādāt īsas darba stundas un dienas.
3. Labi apmaksāts darbs/atbilstoša attieksme.
4. Ir interese attiecīgajā darbā.
5. Viegli aiziet no darba.
- 6.Nav iespēju strādāt pilnas slodzes darbu.
7. Nevar strādāt pilnas slodzes darbu, sakarā ar laiku, kas jāvelta bērnu audzināšanai un mājasdarbiem.
8. Nevar strādāt pilnas slodzes darbu, jo jāaprūpē vecāki vai slimi tuvinieki.
9. Nevar strādāt pilnas slodzes darbu personīgo veselības problēmu dēļ.
10. Draugi/radinieki tur strādā.
11. Cits iemesls.

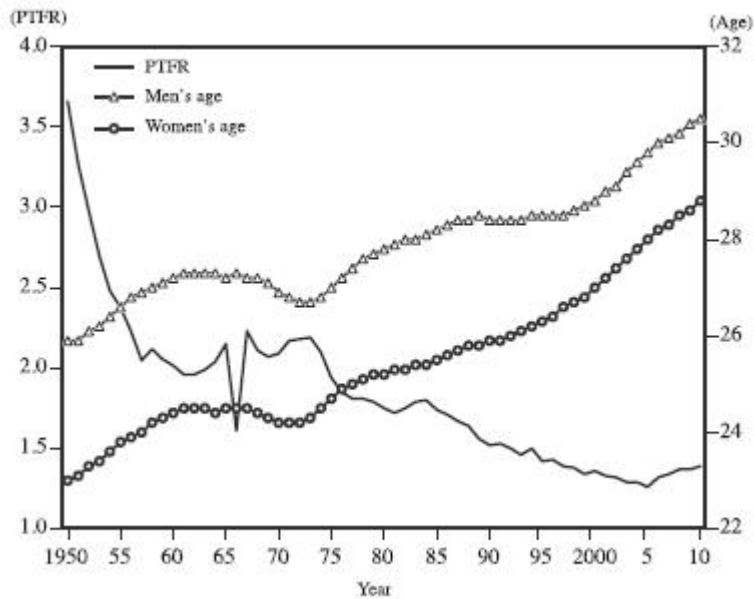
(Tokuhiko, Y.: *Marriage in Contemporary Japan*, 2009.)

4. Vidējais vecums pirmajai laulībai vīriešiem un sievietēm, 2009. gads

(UNICE Statistical Database)

5. Vidējais vecums laulībai Japānā vīriešiem un sievietēm laikā no 1950. līdz 2010. gadam

*PTFR – Period Total Fertility Rates

(The Ministry of Health, Labour and Welfare)

6. Sarunāto laulību attiecība pret laulībām, kuras slēgtas, balstoties uz partneru savstarpējām jūtām

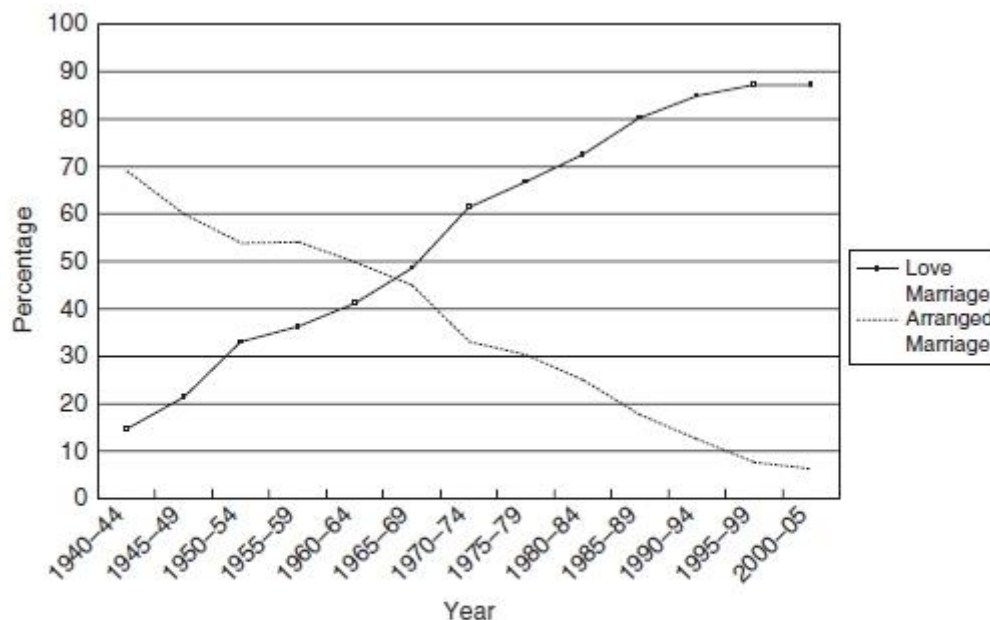

Figure 5.1 Annual trends in arranged and love marriages.

Source: National Institute of Population and Social Security Research, 2007b.

(Tokuhiko, Y.: *Marriage in Contemporary Japan*, 2009.)

7. Vidējais vecums pirmajai laulībai, atkarībā no dzimuma, 1955 – 1995 (Japāna, Honkonga, Korejas Republika)

<i>Subregion and country</i>	<i>Men</i>		<i>Women</i>	
	<i>1955 (HK 1961)</i>	<i>1995 (HK 1996)</i>	<i>1955 (HK 1961)</i>	<i>1995 (HK 1996)</i>
Japan ⁶	27.0*	28.5***	24.7*	26.3***
Hong Kong	28.7*	30.7**	21.9*	28.6**
Republic of Korea	24.6*	29.3**	20.5*	26.1**

Source: *United Nations, 1990. **United Nations, 2000.

***Statistics and Information Department, Ministry of Health, Labour and Welfare, *Jinkō Dōtai Tōkei* (Statistics of Population Dynamics), 2006.

Note: I have used 1995 data for Japan to facilitate comparison with the other countries and regions surveyed. More recent data from Japan's Ministry of Health, Labour and Welfare shows SMAM of 28.8 for men and 27.0 for women in 2000.

(Tokuhiko, Y.: *Marriage in Contemporary Japan*, 2009.)

Dokumentārā lapa

Bakalaura darbs „Laulību skaita samazināšanās un ģimenes struktūras izmaiņas Japānā” izstrādāts LU Humanitāro zinātņu fakultātes Āzijas studiju nodaļā.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Elīza Laķe

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: prof. Leons Taivāns

Recenzents:

Darbs iesniegts Āzijas studiju nodaļā 2016. gada 16. maijā

Komisijas sekretāre: pasn. Karīna Jermaka

Darbs aizstāvēts Āzijas studiju bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

___ . ___.2016. prot. Nr. __, vērtējums ___ (_____)

Komisijas sekretāre: pasn. Karīna Jermaka

Āzijas studiju BSP studiju metodiķe _____ Natālija Ambrosova